

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Dopady rozvodu/rozchodu na ženy, muže
a děti**

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Dopady rozvodu/rozchodu na ženy, muže a děti

Dominika Matějovcová

Vedoucí práce:

Mgr. Martina Štípková, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019 .....

Na tomto místě bych ráda podělovala zejména paní Mgr. Martině Štípkové, Ph.D., za trpělivé vedené mé bakalářské práce, za ochotu, vstřícnost a množství cenných rad udělených v průběhu psaní. Dále bych ráda poděkovala mé rodině, přátelům a všem, kteří mě během psaní podporovali.

Obsah

ÚVOD.....	7
1 KONTEXT.....	8
2 METODA	9
3 DOPADY ROZVODU	10
3.1 Dopady rozvodu manželství na dospělé	10
3.1.1 Ekonomické důsledky.....	12
3.1.2 Důsledky pro kontakt a vztahy s dětmi.....	17
3.1.3 Důsledky pro psychickou pohodu a zdraví.....	21
3.1.4 Důsledky pro partnerské vztahy a manželství.....	23
3.2 Dopady rozvodu na děti.....	26
3.2.1 Dopady rozvodu rodičů na psychické zdraví, pohodu a chování dítěte.....	27
3.2.2 Dopady rozvodu rodičů na vzdělání a pracovní život dítěte.....	31
3.2.3 Dopady rozvodu rodičů pro vztahy dítěte s rodiči a dalšími členy rodiny.....	32
3.2.4 Dopady rozvodu rodičů na partnerské vztahy a sexuální život.....	34
4 DOPADY ROZPADU KOHABITACÍ.....	35
4.1 Ekonomické důsledky rozpadu kohabitací	37
4.2 Důsledky pro partnerské vztahy	38
4.3 Důsledky pro rodinné vztahy a kontakt s dětmi.....	40
4.4 Dopady rozpadu kohabitací na děti.....	42

ZÁVĚR.....	45
ZDROJE.....	49
RESUMÉ	61

Úvod

Ve společnosti se často setkávám s názorem, že rozvod je dobrým řešením manželských neshod, a to i v případě, že je ve svazku nezletilé dítě, nebo děti. Vypovídá o tom i vysoká míra rozvodovosti v mnoha zemích a nižší míra stigmatizace spojená s rozvedenými jedinci. Nejsem však názoru, že rozvádějící, popřípadě rozcházející se jedinci jsou si vždy vědomi následků svých rozhodnutí, které se nezdají být banální a zanedbatelné. Ve své práci se proto soustředím na shrnutí dopadů rozvodů a rozpadů kohabitací na dospělé a na děti.

Kohabitace jsem se do své práce rozhodla zahrnout proto, že je tento trend stále více rozšířený a akceptovaný ve společnosti. I v porovnání s manželstvím se nejedná o stabilní formu vztahu a často dochází k jejímu rozpadu. Počty kohabitací v současné době rozhodně nejsou zanedbatelné. Zároveň v současné době častěji dochází k tomu, že se do nesezdaných soužití rodí děti, na něž má rozpad kohabitací také vliv.

Cílem mé práce je sestavit přehledovou studii a shrnout jaké dopady má rozvod a rozpad kohabitace na členy rozpadající se rodiny a jak se liší dopady rozvodu a rozpadu kohabitací na dospělé osoby a děti.

Ve své práci budu věnovat pozornost dominantně problematice rozvodů, na rozpady kohabitací se zaměřuji spíše okrajově. Je to z toho důvodu, že ačkoliv je v současné době kohabitace velmi rozšířená a dostává se jí větší pozornosti ze strany autorů, dopadům rozpadů nesezdaných soužití na členy rodiny se věnuje jen velmi málo z nich. Konkrétně se v práci zaměřuji na oblast Evropy a USA. Soustředím se pouze na heterosexuální manželství a kohabitace, a to bezdětná i s dětmi.

1 Kontext

Instituce manželství a s ní spojený rozvod prošly v průběhu času podstatnou proměnou. Změna proběhla jak na legislativní úrovni, tak v rovině vnímání ve společnosti. Z „rukou“ církve se instituce manželství a rozvodu přesunula do kompetencí států (Klabouch, 1962; Šmíd, Šínová & kol., 2013).

Od dřívější nemožnosti se rozvést¹, se dnešní společnost v mnoha případech posunula k poměrně benevolentní rozvodové legislativě. V průběhu času docházelo ke zpřístupnění rozvodů všem vrstvám společnosti. Zároveň v případě rozvodu manželství s nezletilými dětmi došlo k odklonění se od tendencí komplikovaněji dosažitelného rozvodu. V průběhu času dochází také k odpouštění od hledání viníka rozvodu mezi partnery zapříčiňujícího rozvod (Šmíd, Šínová & kol., 2013). Ve všech sledovaných zemích lze v současné době dosáhnout rozvodu.

Nedochází ale pouze k legislativním změnám. V průběhu času došlo také k rozdílu vnímání rozvodů ve společnosti. Silná stigmatizace, která se dříve pojila s rozvedenými jedinci, se v současné době výrazně snížila.

Kohabitace také prošla znatelnou proměnou. Od společenské stigmatizace jedinců, kteří měli milenecký a partnerský poměr s partnerem před svatbou v kohabitaci se nesezdané soužití stává poměrně běžnou formou partnerského vztahu. Zároveň dochází k nárůstu oblíbenosti kohabitací. Dříve byla kohabitace rozšířená díky nemožnosti rozvodu, nebo jeho obtížného dosažení, především mezi starší generací, kdy po

---

¹ Například v Itálii nebyla až do roku 1970 možnost nechat se rozvést (Nazio a Saraceno, 2010)

rozchodu s manželem/manželkou kohabitovali jedinci s novým partnerem. Dnes se stává kohabitace velmi rozšířenou i mezi mladou generací a dochází i k nárůstu počtu dětí, které se do nesezdaných soužití narodí.

V Západní Evropě a USA lze výrazný nárůst kohabitací spojit se sociálními a kulturními změnami ve společnosti. Spolu s emancipací žen a jejich masivním příchodem na pracovní trh a změnou kulturních hodnot. Avellar a Smock (2005) uvádí, že většina lidí v USA žila alespoň v nějaké části života v kohabitaci (Avellar & Smock, 2005). Rozšíření kohabitací lze také spojit především s odklonem jedinců k většímu individualismu (Mynarska, Baranowska-Rataj & Matysiak, 2014; Inglehart, 1977 cit. ve Vohlídalová & Maříková, 2011).

Rozšířenou se kohabitace stává také díky tomu, že bývá v porovnání s manželstvím zpravidla egalitárnějším typem partnerského soužití. Vzhledem k tomu, že kohabitace bývají ve většině případů dvoupříjmové, to znamená, že ekonomicky aktivní jsou oba partneři, dochází také k tomu, že jsou v ní egalitárnější genderové názory a postoje a rovnější dělba práce mezi partnery i v domácnosti (Mynarska, Baranowska-Rataj & Matysiak, 2014; Axinn a Thornton, 1992 cit. ve Vohlídalová & Maříková, 2011; South & Spitze, 1994 cit. ve Vohlídalová & Maříková, 2011).

2 Metoda

Jako metodu pro svou práci jsem zvolila studium dostupné literatury. Vhodné zdroje pro svoji práci jsem vyhledávala pomocí klíčových slov jako je rozvod, dopady rozvodu, rozvod a děti, kohabitace, dopady kohabitací jak v českém, tak v anglickém jazyce. Zdroje jsem vyhledávala pomocí stránek jako je JSTOR, ResearchGate, Academia.edu,

Sociologický časopis, Google Scholar a další. Zároveň jsem v některých případech používala i důležité zdroje, ze kterých čerpali autoři prací, se kterými jsem pracovala.

V případě rozvodů i kohabitací jsem se pokusila zaměřit na stejné oblasti. Pro dospělé jsem se soustředila na oblast ekonomických dopadů, důsledky pro vztahy s dětmi, důsledky pro jejich psychickou pohodu (*well-being*) a zdraví a na důsledky pro budoucí vztahy. V případě dětí jsem se soustředila také na oblast psychického zdraví, psychickou pohodu a chování dítěte, důsledky pro vztahy s rodiči a rodinou, dopady na partnerské vztahy a sexuální život a v neposlední řadě na dopady na vzdělání a pracovní život.

3 Dopady rozvodu

V následujících odstavcích se budu zabývat problematikou dopadů rozvodů na dospělé osoby a jejich děti a pokusím se shrnout důsledky ve výše zmiňovaných oblastech.

3.1 Dopady rozvodu manželství na dospělé

Rozvod může mít na členy rozvádějící se rodiny jak negativní, tak i pozitivní dopady. V této kapitole se zaměřím na to, jaké jsou jeho důsledky pro rozvedené partnery. Konkrétně se budu věnovat dopadům rozvodu na ekonomickou situaci partnerů, psychickou pohodu a zdraví, vztahy s dětmi (vnoučaty) a navazování dalšího partnerství. Dopady rozvodu na dospělé osoby v jednotlivých oblastech se můžou lišit na základě rozdílného pohlaví, věku, statusu, nebo rodinného uspořádání (Fučík, 2016; Dudová & Hastrmanová, 2007; Žiliničková & Kreidl, 2018; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Behrman & Sandham Quinn, 1994), ale

i například na základě vnějších faktorů týkajících se konkrétněji společenském kontextu, ve kterém se rozvod odehrává, jako je například tolerance rozvodu ve společnosti, religiozita, typ provázanosti ve společnosti (Kalmijn popisuje familialistické *familialistic* a individualistické *individualistic* společnosti), liberalita zákonů o rozvodu aj. (Dudová & Hastrmanová, 2007; Kalmijn 2010; Žilinčíková & Kreidl, 2018; Behrman & Sandham Quinn, 1994). Ačkoliv má rozvod bezesporně na každého jedince individuální dopad, mnoho z těchto dopadů nelze vnímat pouze na individuální úrovni, neboť se po rozvodu vyskytují ve většině případů (např. změna ekonomické situace, změna rodinného uspořádání, aj.) (Fučík, 2016; Dudová & Hastrmanová, 2007). Odlišnost těchto dopadů významně ovlivňuje i fakt, zda v zaniklém manželství byly, či nebyly nezletilé děti.

Obecně například předpokládáme, že negativní efekty rozvodu se ve společnosti snižují spolu se zvyšující se mírou rozvodovosti. Toto je nazýváno jako „*Collective declining effect hypothesis*“ (Kalmijn, 2010; Dronkers & kol., 2006 cit. v Žilinčíková & Kreidl, 2018; Goode, 1993 cit. v Žilinčíková & Kreidl, 2018; Kalmijn & Uunk, 2007; Wolfinger, 1999 cit. v Žilinčíková & Kreidl, 2018). Pokud bych měla tuto myšlenku rozvést, v podstatě předpokládáme, že čím obvyklejší rozvod v dané společnosti je, tím nižší jsou potom negativní dopady na rozvádějící se partnery. Ve společnostech s vysokou mírou rozvodovosti bývá obvykle nižší stigma s rozvodem spojené. Je to zapříčiněno například tím, že v těchto společnostech jsou si lidé více vědomi možných negativních důsledků rozvodu, a tak jednájí v rámci předem promyšlených strategií vedoucích k vyhnutí se, nebo co největšímu snížení těchto negativních důsledků (Žilinčíková & Kreidl, 2018). V zemích s vysokou mírou rozvodovosti navíc bývá rozvod obecně lépe přijímán společností, což některé negativní důsledky zmírňuje (Kalmijn, 2010; Žilinčíková & Kreidl, 2018; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007). Například Žilinčíková a Kreidl ve své práci uvádí, že v Portugalsku a Belgii ti, kteří se nechali rozvést v situaci, kdy

v zemi byla nízká míra rozvodovosti trpěli mnohem vyšší stigmatizací a potýkali se s vyšší mírou konfliktů než ti, kteří se nechali rozvést za situace, kdy v zemích výrazně vzrostla míra rozvodovosti (Žilinčíková & Kreidl, 2018).

3.1.1 Ekonomické důsledky

Ekonomickou situaci partnerů a míru jejich ekonomického zatížení po rozvodu ovlivňuje několik faktorů, mezi nimiž má výrazný vliv, zda byly v zaniklém svazku nezletilé děti a jejich počet, pohlaví rozvedeného partnera a kontext ve společnosti (například. gender pay gap ve společnosti a postavení jednotlivých pohlaví na trhu práce v dané zemi, genderové role mužů a žen), či jejich příjem (Vohlídalová, 2008; Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík, 2016; Clarke-Stewart a Bertramo, 2007; Behrman & Sandham Quinn, 1994). Ekonomický dopad na jednotlivé partnery po rozvodu patří k těm nejvýraznějším a nejvíce diskutovaným důsledkům. Ve většině případů je ekonomická situace bývalých partnerů po rozvodu rozdílná.

Pokud je rodina tradičně uspořádána do rolí muž – živitel, žena – pečovatelka, zpravidla pak po rozvodu žena čelí výrazné finanční ztrátě (Vohlídalová 2008; Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík, 2016; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Behrman & Sandham Quinn, 1994). Výrazné finanční ztrátě pak ženy při těchto tradičních rolích zpravidla čelí i po rozvodu dvoupříjmového manželství, kdy jsou ekonomicky aktivní oba manželé. Toto je dáno tím, že za těchto podmínek (společenského kontextu) je příjem muže zpravidla výrazně vyšší než příjem ženy. Žena po rozvodu ztrácí dominantní příjem bývalého manžela, neboť rozvodem zaniká společné vlastnictví manželů a musí si nadále vystačit pouze se svým platem (který je mnohem nižší než příjem bývalého manžela). Náklady se tedy zvyšují, neboť žena je nucena sama hradit všechny výdaje

za celou domácnost, avšak příjem ženy rapidně klesl (Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík 2016; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Behrman & Sandham Quinn, 1994). Tento jev ovlivňuje i gender pay gap ve společnosti, kdy čím vyšší rozdíl mezi platy je, tím větší ekonomický dopad potom rozvod na partnera s nižším platem má (Behrman & Sandham Quinn, 1994). Dalo by se tedy předpokládat, že když například v ČR a Estonsku je gender pay gap nejvyšší v Evropě a naopak ve Slovinsku, kde jako nejnižší v Evropě², nebude ve Slovinsku rozdíl ekonomického dopadu v důsledku rozdílných platů na rozvádějící se partnery tak velký, jako třeba v Čechách.

Pokud je v zanikajícím svazku nezletilé dítě/děti, liší se dopad podle porozvodového uspořádání rodiny. Dítě bývá obvykle svěřeno soudem do péče jednoho rodiče, s druhým rodičem se vídá v předem soudem stanovených intervalech. Hlavní ekonomickou zátěž rodiny pak zpravidla nese právě rodič, kterému bylo svěřeno dítě do péče (Dudová & Hastrmanová, 2007; Behrman & Sandham Quinn, 1994).

Svěřování dětí do péče jednomu z rodičů má silnou genderovou dimenzi, v naprosté většině případů je dítě po rozvodu svěřeno do péče matky (Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík, 2016; Žilinčíková & Kreidl, 2018; Bracke & kol., 2008 cit. v Žilinčíková & Kreidl, 2018; Behrman & Sandham Quinn, 1994; Pavlát, 2011). Ženě (jakožto pečujícímu rodiči) tímto narůstají výdaje, neboť musí pokrýt výdaje za sebe, celou domácnost i za dítě/děti. Nepečující rodič, v tomto případě tedy bývalý manžel, je povinen platit na nezletilé děti výživné, jehož výše je stanovena soudem s ohledem na jeho příjem a finanční situaci. Výživné obvykle pokrývá náklady na potřeby dítěte jen z velmi malé části. Výživné ale obvykle

---

² <https://www.czso.cz/csu/czso/ceske-zeny-berou-nizsi-mzdy>

pokrývá náklady na potřeby dítěte jen z velmi malé části. (Dudová & Hastrmanová, 2007; Behrman & Sandham Quinn, 1994). V závislosti na propracovanosti státní sociální podpory to v zemích s nízkou strukturou sociálního zabezpečení může znamenat velké problémy. Pokud není v případě potřeby rozvinutá žádná institucionální podpora, může být pečovatelka ohrožena chudobou. Pokud například nepečující rodič neplatí alimony a ty nejsou zálohované státem tak, aby nedocházelo k ohrožení matky a dítěte, může se žena snadno ocitnout na hranici chudoby. V některých státech jsou alimony jen velmi složitě vymahatelné.

Kromě ekonomické zátěže plynoucí z pozice pečujícího rodiče, situaci ovlivňuje také již zmiňovaný společenský kontext. Dudová uvádí, že tyto ženy jsou v následku finanční tísně nuceny situaci řešit tak, že si kromě svojí placené práce seženou ještě brigádu, popřípadě další (například zkrácený) úvazek, aby alespoň částečně nahradily ztrátu dominantního příjmu bývalého manžela. To může být problematické zejména kvůli časové náročnosti, kdy si matka musí sladit obě zaměstnání (případně zaměstnání a brigádu) a vyhradit si i hodně času pro péči o dítě. Často jsou pak ženy nuceny vykonávat finančně hůře ohodnocenou a méně prestižní práci kvůli její časové flexibilitě, aby tak mohly sladit svůj rozvrh s potřebami dítěte (např. učitelka na základní škole, poštovní doručovatelka, podomní prodej kosmetiky, ...). Tímto se pak matky dostávají do nekonečného kruhu (Dudová & Hastrmanová, 2007).

Pokud měla matka náročné (a často dobře finančně ohodnocené) zaměstnání, ve většině případů je nucena toto zaměstnání právě kvůli jeho časové náročnosti opustit, a najít si jinou (často méně finančně ohodnocenou) práci, která je flexibilnější, aby se jakožto pečující rodič stíhala postarat sama o děti i domácnost (Fučík, 2016). Žena po rozvodu často trpí výraznou sestupnou mobilitou, ztrátou sociálního statusu a postavení (neboť ztrácí sociální status převzatý od bývalého manžela

a zároveň se snižuje prestiž jejího vlastního zaměstnání a od toho odvozeného sociálního statusu) (Fučík, 2016; Behrman & Sandham Quinn, 1994; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007). Tento jev má zároveň negativní vliv na životní úroveň ženy i dětí.

Od toho se dále odvíjí, že z finančních důvodů jsou ženy v mnoha případech nuceny přestěhovat se zpátky do původní rodiny a spoléhat se na pomoc svých rodičů/blízkých příbuzných, neboť nejsou schopny pokrýt všechny náklady samy. Důležitou roli hrají prarodiče a zejména pak babičky, které ve velké míře pomáhají s hlídáním a někdy také výchovou dětí, když matky musí být v práci (Dudová & Hastrmanová, 2007; Hasmanová-Marhánková, 2015). Žilinčíková a Kreidl ve své Evropské komparativní studii uvádí, že 58 % babiček a 49 % dědečků poskytuje péči (hlídání) svým vnoučatům, což pozitivně ovlivňuje zaměstnanost matek, neboť jim to umožňuje více času věnovat práci a tím pádem i často zlepšit jejich finanční situaci (Žilinčíková & Kreidl, 2018; Aassve & kol., 2012 cit. v Žilinčíková & Kreidl, 2018; Del Boca, 2002 cit. v Žilinčíková & Kreidl; Gray, 2005 cit. v Žilinčíková & Kreidl; Kaptijn & kol., 2010 cit. v Žilinčíková & Kreidl). Rodiče matky nepomáhají pouze s péčí a výchovou dítěte, ale často poskytují i finanční pomoc a zázemí. Matka je tímto krokem osvobozena od samostatného placení nájmu a jsou jí sníženy náklady na vedení domácnosti, neboť se rozpočítávají mezi více osob v domácnosti. V některých případech rodiče matky pomáhají i s náklady na děti, kdy buďto matce přímo finančně přispívají, nebo sami financují některé potřeby dítěte jako je například nákup oblečení, jídla do domácnosti aj. (Dudová & Hastrmanová, 2007; Hasmanová-Marhánková, 2015). Pokud jsou ale rozvedení i rodiče matky, je šance, že budou prarodiče pomáhat a pečovat o dítě (poskytovat hlídání) o 11% nižší než u sezdaných (Žilinčíková & Kreidl, 2008).

Pro nepečujícího rodiče, obvykle muže, se po rozvodu otevírají dva pravděpodobné scénáře, na jednu stranu obvykle musí čelit „ztrátě domova“, na stranu druhou jim zůstává větší část z jejich příjmu jen pro sebe. Jakožto nepečující rodič muž obvykle odchází se společného bydlení, kde zpravidla zůstává matka s dětmi (Dudová & Hastrmanová, 2007). Děje se tak hned z několika důvodů – děti jsou na toto prostředí zvyklé, je pro ně zařízené, obvykle mají v okolí bydliště dostupné všechny aktivity jako je škola, zájmové kroužky, blízkost kamarádů atd. Muž je tak nucen najít si nový byt/dům. To pro něj může být problematické, zejména v situaci, kdy není k dispozici dostatek bytů vhodných pro tyto účely, což je případ například České republiky (Dudová & Hastrmanová, 2007). V souvislosti se „ztrátou domova“ může být situace pro muže poměrně finančně náročná, neboť je muž nucen najít si nový byt/dům. Tím pádem musí najednou sám platit nájem i veškeré potřeby domácnosti, o které se dříve zpravidla dělil se svou partnerkou. Navíc je mu jakožto rodiči, který není primární pečovateli udělena povinnost platit soudem stanovené výživné na děti, čímž dochází ke snížení jeho příjmu o výši měsíčního výživného (Dudová & Hastrmanová, 2007).

Na druhou stranu vzhledem ke společenskému kontextu, v situaci, kdy muž zastává zpravidla roli hlavního³ živitele rodiny, jsou jeho výdaje obvykle mnohem vyšší, než když žije v samostatné domácnosti, neboť se vysokým dílem podílí na financování domácnosti a potřeb jeho, manželky a jejich dětí. V tomto případě se jeho náklady mnohdy až snižují, neboť stanovené výživné je vždy určeno s ohledem na jeho příjem a finanční situaci. Výživné tedy mnohdy činí mnohem nižší částku, než byla ta, kterou původně „investoval“ do rodiny (Dudová & Hastrmanová, 2007). V porovnání ekonomické situace žen a mužů po rozvodu, muž je zpravidla tím, kdo utrpí výrazně nižší ekonomickou ztrátu, a to v obou případech,

---

³ Jak už bylo výše zmíněno, bývá obvyklé, že muž má plat vyšší (až výrazně vyšší), než žena.

tedy ať byly, nebo nebyly v zaniklém svazku děti (Dudová & Hastrmanová, 2007; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Behrman & Sandham Quinn, 1994).

V závislosti na finanční situaci žen po rozvodu se se ztrátou „domova“ mohou potýkat i ony. Pokud v zaniklém manželství nebyly děti, může se společné bydlení pro ženu stát nadále nevyhovujícím hned z několika důvodů. Pokud partner ze společného bydlení odchází, mohou se stát náklady na chod domácnosti příliš vysoké, neboť už se na nich nepodílí oba partneři. Pokud v zaniklém manželství byly děti a žena se stává pečujícím rodičem, často je neúplná rodina ve složení matka a dítě/děti nucena společný „domov“ opustit, protože pro ně není nadále možné zůstat z finančního hlediska. Již výše jsem zmiňovala, že finanční prostředky se snižují o příjem bývalého manžela, který často bývá dominantní. Naopak výdaje se zvyšují, neboť se na nich nepodílí oba partneři. Proto je v mnoha případech žena nucena odstěhovat se zpátky do původní rodiny (ke svým rodičům). Taková finanční ztráta pak může být rozhodující pro to, zda si matka může dovolit v původním domově zůstat, nebo je nucena ho opustit, zejména pak, pokud se jedná o nájem (Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík, 2016).

3.1.2 Důsledky pro kontakt a vztahy s dětmi

Porozvodové kontakty a vztahy s dětmi ovlivňuje především porozvodové uspořádání rodiny neboli kdo se stává pečujícím a kdo nepečujícím rodičem. Jak již jsem nastínila výše, obvykle dítě/děti zůstávají po rozvodu s matkou.

Pokud opět uvažujeme o rodině s tradičním uspořádáním genderových rolí, kde roli pečovatele dominantně zastává matka, po rozvodu se ve velké míře objevuje fenomén, kdy muži, jakožto nepečující

rodiče trpí ztrátou kontaktu s potomky a odloučením od nich. Ačkoliv v současné společnosti se muži stále více angažují v oblasti péče o dítě, stále v roli dominantního pečovatele převládá žena. To přináší situaci, kdy je, ve většině případů, dítě po rozvodu svěřeno do výhradní péče matce (jak už bylo zmíněno výše). Otec pak s dítětem přichází do styku pouze v předem daných (obvykle soudem stanovených) časových úsecích (Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík 2016; Behrman & Sandham Quinn, 1994). Například v České republice se nejčastěji se jedná o model, kdy matka je výhradním pečovatelem a otcovi je potomek (případně potomci) svěřen do péče na dva víkendy v měsíci – tedy jeden víkend za 14 dní (Dudová & Hastrmanová, 2007). Otec jakožto nepečující rodič pak s dítětem tráví podstatně méně času než matka a dochází k odcizení a narušení jejich vztahu. Vztah otec-dítě je obvykle významně přeformulován a dochází k odcizení a oslabení tohoto vztahu (Fučík, 2016; Dudová & Hastrmanová, 2007; Maříková, 2009; King, 2003 cit. v Žilinčíková & Kreidl, 2018). K tomuto dopadu může docházet i v případě střídavé péče o dítě, kdy mají oba bývalí manželé dítě v péči stejný časový úsek (např. měsíc, nebo jinak zvolený časový úsek). Dítě může utrpět „životem na dvou místech“, může cítit tlak ze strany rodičů „vybrat si jednu stranu“ a to zejména, pokud spolu bývalí manželé nemají dobré vztahy. Pokud pak dochází k odcizení s rodičem i v případě střídavé péče, bývá to obvykleji otec. V případě výlučné péče byl často tento vztah otec-dítě hodně závislý na zprostředkování matkou, v současné době není tak hluboké odcizení nutné, neboť i v nepřítomnosti otce je možné udržovat komunikaci mezi otcem a dítětem pomocí moderních technologií (například hovory přes mobilní telefon, kontakt skrze sociální sítě, aj.), pokud o to oba mají zájem (Fučík, 2016; Dudová & Hastrmanová, 2007; Maříková, 2009).

Porozvodové uspořádání rodiny se v současné době nejčastěji odvíjí dle rozhodnutí soudu, který přihlíží k možnostem a zájmům rodičů, stejně tak k zájmům dítěte. Pokud se rodiče sami nedohodnou na jiném

návruhu, který předkládají ke schválení soudu, zůstává dítě většinou s matkou (Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík, 2016; Behrman & Sandham Quinn, 1944; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Maříková, 2009). Například v prostředí České republiky dochází po rozvodu ke svěření dětí do péče matky až v 90 % případů (Dudová & Hastrmanová, 2007), stejně tak se po roce 1960 objevují preference matek i v USA (Behrman & Sandham Quinn, 1944). Muži tímto pak logicky po rozvodu trpí ztrátou každodenního kontaktu s dítětem. V důsledku ztráty kontaktu a odcizení s dítětem dochází v mnoho případech také ke ztrátě zájmu otce se s původní rodinou stýkat, což je ještě násobeno v situaci, kdy má otec negativní vztahy s bývalou manželkou (Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík, 2016; Žilinčíková & Kreidl, 2018). I v prostředí USA platí, že otec je s vyšší fyzickou přítomností dítěte spíše ochoten na něj přispívat (Behrman & Sandham Quinn, 1944). Dalším důležitým faktorem, který tento jev ovlivňuje, je, zda otec zakládá novou rodinu. Dudová uvádí, že v prostředí České republiky 3 roky po rozvodu udržuje 37 % mužů nepravidelný a řídký vztah s dítětem/děťmi, 18 % mužů dokonce neudrhuje kontakt žádný (Dudová & Hastrmanová, 2007). Tato problematika souvisí i se silně zakořeněnými genderovými rolemi v rodině. Muž po rozvodu ztrácí svoji roli dominantního živitele rodiny a stává se jí matka žijící sama s dětmi v domácnosti, zatímco muž se finančně podílí jen velmi málo formou měsíčního výživného na děti a občasným dobrovolným finančním příspěvkem na nadstandartní výdaje (např. sportovní soustředění, tábor, aj.). Obvykle ale spolu s oslabujícím se kontaktem s dítětem klesá i ochota přispívat na dítě nad rámec soudem stanoveného výživného (Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík, 2016).

V případě matek jakožto pečovatelek také dochází k přeformování vztahu s dítětem. Na rozdíl od vztahu k otcům, může ve vztahu matka-dítě docházet ke zintenzivnění a sblížení (Dudová & Hastrmanová, 2007; Vohlídalová, 2008). V neúplné rodině také může docházet k přenesení

části zodpovědnosti na dítě, vzhledem k vysokému vytížení matky. Dítě (zejména pak to nejstarší, pokud je dětí více) se tak může cítit s matkou více rovnocenné a být jí spíše „partákem“, nežli dítětem, o které se musí starat.

Porozvodové kontakty s dětmi ovlivňuje i věk rozvádějících se partnerů i dětí. Rozvod ve vyšším věku manželů může ovlivnit i vztahy s dospělými dětmi a potencionálně vnoučaty. Rozvod často znamená přerušování vazeb i s dospělými potomky a vede k narušení mezigeneračních vztahů, neboť i v dospělém věku se může dítě potýkat s pocitem viny, napětí, konfliktu, aj. (Žilinčíková & Kreidl, 2018; Žilinčíková, 2018). Blíže se tomu věnuji v kapitole 2.2.3. o důsledcích rozvodu pro děti v oblasti vztahů s rodiči a rodinou. Jelikož obvykle rodiče dětí (a zejména pak ženy) fungují jako zprostředkovatelé jejich vztahu s ostatními (ať už se jedná o babičky, rozvedené partnery, ostatní příbuzné), může tím pádem zároveň dojít i k narušení dalších vztahů v rodině, například vztahu prarodič-dítě (Žilinčíková & Kreidl, 2018). Dále, vzhledem k tomu, že rodič je zprostředkovatelem vztahu, také obvykle platí, že pokud dojde k narušení vztahu rodič-dítě, dojde také k narušení vztahu s prarodičem. To se týká především prarodičů ze strany otce dětí, neboť, jak už bylo nastíněno výše, narušení/přerušování kontaktů nastává zejména v případě otců (Žilinčíková & Kreidl, 2018). Rozvod prarodičů také ovlivňuje to, zda budou poskytovat hlídání, nebo intenzivní péči vnoučatům. Rozvedení prarodiče mají o 40 % nižší pravděpodobnost pravidelné se vídat s jejich vnoučaty (King, 2003 cit. v Žilinčíková & Kreidl, 2018). z genderového hlediska mají méně intenzivního kontaktu s vnoučaty rozvedení dědečkové (Žilinčíková & Kreidl, 2018).

3.1.3 Důsledky pro psychickou pohodu a zdraví

Ačkoliv situace po rozvodu bývá pro rozvedená partnery obecně psychicky velmi náročná, neboť rozvod s sebou přináší spoustu negativních důsledků, obvykle do jednoho roku od rozvodu se situace stabilizuje a bývalí partneři o rozvodu uvažují jako o pozitivním kroku (Dudová & Hastrmanová, 2007; Vohlídalová, 2008). Ženy se rozvodem můžou vyhnout negativnímu vlivu bývalého manžela na jejich děti i je samotné (například v případě riskantního zaměstnání, alkoholismu, aj.), často rozvodem a odchodem od partnera unikají domácímu násilí (Vohlídalová, 2008; Dudová & Hastrmanová, 2007). Pro muže může rozvod přinášet úlevu od stresu a neustálých hádek v nespokojeném soužití s bývalou partnerkou, a to i v případě, že muž o rozvod sám nežádá, ale iniciuje ho jeho partnerka (Vohlídalová, 2008). To ale nijak nesnižuje psychickou náročnost rozvodu pro rozvádějící se partnery.

Kalmijn (2010) pozoruje rozdílný vliv v dopadech rozvodu na psychickou pohodu na základě věku. Ukázalo se, že rozdíly mezi psychickou pohodou sezdaných a rozvedených statisticky signifikantně ovlivňuje věk, kdy se tyto rozdíly snižují společně s věkem (Kalmijn, 2010).

Psychická pohoda a spokojenost partnerů po rozvodu často ovlivňují vnější faktory jako je (jak již bylo nastíněno v úvodu do kapitoly) míra rozvodovosti v dané zemi, religiozita ve společnosti a například i to, o jaký typ země se jedná.

Negativní dopad rozvodu na rozvádějící se jedince, ovlivňuje míra rozvodovosti v dané společnosti. Pokud je tato míra vysoká (jako například v případě České republiky, Dánska, nebo Estonska), bývá negativní dopad rozvodu zpravidla nižší než v případě zemí s nízkou mírou rozvodovosti. V případě vysoké míry rozvodovosti bývá totiž rozvod ve společnosti

obecně lépe přijímán a pojí se s ním nižší stigmatizace rozvedených partnerů (Kalmijn, 2010, viz. také výše *Collective declining effect hypothesis*). V kombinaci s dalšími vnějšími faktory však tento vztah nemusí platit.

Vezmeme-li dále v potaz například míru religiozity ve společnosti, dá se předpokládat, že pokud je jedinec silně věřící a navštěvuje kostel, a navíc žije v silně religiozní společnosti, bude se potýkat s výraznějším negativním efektem, neboť v takové společnosti bude rozvod spojen s velmi silnou stigmatizací (Kalmijn, 2010). Zároveň se u silně věřících osob může vyskytovat hluboký pocit viny a vyúsťovat v náboženské napětí, které může zvyšovat pocity depresí. Tento negativní dopad platí i v případě, že je v dané zemi vysoká míra rozvodovosti, která jinak negativní dopady rozvodu významně snižuje, což je například případ USA, nebo Polska (Kalmijn, 2010). Pokud ale budeme hovořit o nevěřícím jedinci v takovéto silně religiozní společnosti, negativní efekt rozvodu na jeho psychickou pohodu neplatí (Kalmijn, 2010).

Kalmijn ve své práci uvádí, že psychickou pohodu (*well-being*) bývalých partnerů po rozvodu ovlivňuje i fakt, v jakém prostředí se odehrává. Podle míry a provázanosti rodinných vazeb ustanovuje familiální (*familialistic*) a individualistické (*individualistic*) společnosti. Ve společnostech, které označuje jako familiální (jako jsou například země Jižní Evropy, nebo Jihoamerické země) jsou silné mezigenerační vazby a podpora, jednotliví členové rodiny jsou více vnímaví k potřebám těch ostatních. V těchto společnostech je také obvyklé delší soužití rodičů a dětí, proto v těchto zemích bývá také obvyklé, že po rozvodu rodiče dětem pomáhají s bydlením (nejčastěji nabídnutím alespoň dočasné ko-residence). Obecně v těchto společnostech bývá nižší míra rozvodovosti. V těchto zemích zároveň panuje větší nesouhlas s rozvodem a je s ním tedy spojená větší stigmatizace. Přesto je ale dopad na psychickou pohodu

rozvedených jedinců nízký, zejména kvůli podpoře ze strany rodiny. Neboli ačkoliv zde panuje nesouhlas s rozvodem, ostatní rodinní příslušníci poskytují rozvedenému vysokou míru pomoci a podpory, což pak snižuje negativní dopady rozvodu (Kalmijn, 2010). Slabší rodinné vazby pozoruje Kalmijn (2010) v individualistických společnostech jako je centrální a severní Evropa, konkrétněji Skandinávie, Velká Británie, země Beneluxu, Německo, nebo Rakousko. V těchto zemích bývá zpravidla větší tolerance vůči rozvodu, často také vyšší míra rozvodovosti. Dalo by se tedy očekávat, že negativní efekt rozvodu zde bude nízký. Vzhledem k povaze těchto společností se ale může u rozvedených jedinců vyskytnout dopad na psychickou pohodu, neboť mohou pociťovat nedostatek podpory ze strany rodiny (Kalmijn, 2010).

3.1.4 Důsledky pro partnerské vztahy a manželství

Rozvod ovlivňuje navazování nových partnerských vztahů a potencionálních manželství. Ovlivňuje nejen jedince, kteří si rozvodem sami prošli, ale i partnerské vztahy a potencionální manželství dalších generací (tedy potomků rozvedených jedinců). Dopadům rozvodu na další generaci se budu věnovat v kapitole 2.2.4. Poměrně podrobnou práci z prostředí USA ohledně tohoto tématu přináší Clarke-Stewart a Bertramo (2007).

Nejdříve se zaměřím na jedince, kteří už sami prošli rozvodem. Vysoký počet rozvedených přináší vysoký počet lidí, kteří mohou znovu vstupovat do svazku. V USA asi tři čtvrtiny rozvedených lidí vstupuje po rozvodu podruhé do manželství, asi polovina z těchto lidí takto učiní do tří let od rozvodu prvního manželství. Dvacet procent jedinců vstupuje podruhé do svazku ještě než dosáhnou čtyřiceti let. Od roku 1980 došlo k poklesu počtu jedinců, kteří znovu vstupují do svazku, pravděpodobně

z důvodu narůstajícího trendu kohabitací. Znovu-vstoupení podruhé do manželství se v průběhu času stalo běžnou událostí, neplatí to ale o sériových manželstvích⁴, která jsou stále spíše neobvyklá (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007).

To, jestli jedinec vstupuje opakovaně do svazku ovlivňuje několik faktorů. Kromě společenského kontextu je to například gender, věk, nebo to, zda má jedinec ze zaniklého svazku děti. Častěji do vztahu/opakovaného svazku vstupují muži (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Vohlídalová, 2008; Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík, 2016), například prostředí České republiky vstupuje znovu do manželství 75 % mužů, a to do šesti let od rozvodu (Vohlídalová, 2008). Pokud byly v zaniklém svazku nezletilé děti, může to být způsobeno například tím, že ženy nemají tolik volného času pro seznamování jako muži. Vzhledem k tomu, že ženy se po rozvodu obvykle stávají pečujícím rodičem (jak bylo diskutováno výše), věnují mnoho času práci a následné péči o děti a domácnost, dá se tedy předpokládat, že na rozdíl od mužů jim potom nezbývá tolik času pro randění a navozování partnerských vztahů. Naopak single partneři bez dětí ze zaniklého předchozího svazku můžou na sňatkovém trhu působit atraktivněji. Zároveň fakt, že má jedinec děti z předchozího manželství zvyšuje pravděpodobnost opakovaného rozvodu (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007).

Obecně do opakovaného manželství vstupují více mladší než starší lidé. V případě žen je 80 % šance, že pokud se rozvedly před tím, než dosáhly věku 25 let, znovu vstoupí do svazku a to do 10 let od rozvodu. Pokud se rozvedly ve věku dosažených 25 let, nebo vyšším, tato šance se snižuje na 68 % (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007). Obecně můžeme říci, že do nových manželství vstupují spíše mladé ženy (Behrman & Sandham

---

⁴ Jedná se další manželství v řadě, tedy třetí, čtvrté, atd.

Quinn, 1994; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007). Zároveň mají ale ženy do 25 let, které podruhé vstoupily do svazku nejvyšší pravděpodobnost rozvodu. V současné době ale dochází k tomu, že počet jedinců, kteří znovu vstupují do svazku i ve vyšším věku se zvyšuje, pravděpodobně díky lepšímu zdraví starších lidí a také k nárůstu dlouhověkosti (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007).

To, jestli žena vstoupí opět do svazku může ovlivnit i prostředí, ve kterém žije. Pokud žije ve společnosti, kde žije velké množství nesezdaných žen, pravděpodobnost znovu-vstoupení do svazku se pro ni snižuje. Dále Clarke-Stewart a Bertramo ve své práci prezentují, že nejvyšší šance pro ženu znovu-vstoupit do svazku je, když žije na venkově, nejnižší naopak pro ženy, které žijí v centru metropolitních oblastí (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007).

Rozvod může také ovlivňovat stabilitu budoucích partnerských vztahů a svazků. Lidé, kteří se již jednou rozvedli vidí rozvod jako přijatelné řešení výrazných manželských neshod a jsou více připravení v tomto případě manželství znovu opustit. Zároveň ale u jedinců dochází na základě zkušeností z rozvodu k proměně partnerského chování. Na druhou stranu tedy již rozvedení jedinci mohou do nového svazku vstupovat jako už „poučení“, jsou více opatrní při výběru partnera, jsou si více vědomi toho, co od partnera a vztahu/manželství očekávají, mohou být i více odhodlaní pro úspěšný vztah/manželství. Dochází také k přeformulování přístupu k rolím v rodině. Muži upouštějí od tradičně genderových rolí v rodině, více sdílejí rodinné povinnosti a odpovědnost. Častěji se muži také zajímají o emocionální potřeby a zájmy ženy. Mezi partnery dochází v druhém manželství k rovnější distribuci domácích prací a k rovnějšímu podílu na rozhodování. Ženy jsou v druhém manželství asertivnější, tíhnou k větší kontrole, obvykle se snaží do manželství

přinášet více materiálních zdrojů, což upevňuje jejich vyjednávací pozici (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007).

Vstoupení do svazku s někým, kdo má děti z předchozího vztahu/svazku může přinášet mnoho náročných situací. Pro toho z partnerů, kdo se stává nevlastním rodičem (ve většině případu vzhledem k výše popsanému pro muže), to přináší nutnost nastavení nových pravidel a formování vztahu s nevlastními dětmi. Jednodušší pro nevlastního rodiče je navázání vztahu s dítětem v nižším věku, neboť ty obecně přijímají nevlastní rodiče lépe a není v tomto případě tak dlouhá chybějící historie vyrůstání spolu. K odmítnutí nevlastního rodiče dochází především v případech, kdy je dítě v pubertálním, nebo pre-adolescentním věku a když se nevlastní rodič snaží být disciplinující a přebírat výchovu dítěte (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Pavlát, 2011).

U mužů jakožto nevlastních rodičů může docházet méně aktivnímu vztahu k nevlastnímu dítěti (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Pavlát, 2011). Nevlastní otec může těžce nést biologickou nepřibuznost k dítěti, může se objevit pocit, že „dítě není jeho“. Následkem toho může projevit malou snahu navázat s dítětem dobrý vztah, neochotu investovat do dítěte svůj čas a prostředky, menší zapojení. U žen jako u nevlastních rodičů se objevuje nutkání převzít odpovědnost za domov, rodinu i péči o (nevlastní) dítě. Často na sebe ženy mohou nahlížet jako na „náhradního rodiče“, kdy zastupují biologickou matku v roli pečovatele v její nepřítomnosti (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007).

3.2 Dopady rozvodu na děti

Dopady rozvodu na děti je velmi diskutované téma a věnuje se mu mnoho studií a odborných prací. Rozvod rodičů prokazatelně ovlivňuje děti, aniž by byly jeho aktivním aktérem. Někteří autoři dokonce uvádí, že dítě

nemá z rozvodu žádné benefity, spíše naopak. Důsledky rozvodu na děti se mohou lišit v závislosti na tom, v jakém věku dítěte rozvod probíhá a v závislosti na jeho individuální odolnosti a vyspělosti. Významné práce v této oblasti přináší například Amato⁵. Mnoho autorů se shoduje na tom, že rozvod ovlivňuje významně hned několik oblastí života dítěte, a to především partnerské vztahy a sexuální život, vztahy s rodiči a členy rodiny, vzdělání a zaměstnání, psychické zdraví a emoční stránku dítěte, chování dítěte, a dokonce i fyzické zdraví. Děti může ovlivňovat nejen rozvod rodičů, ale částečně i rozvod prarodičů. Následky rozvodu na děti mohou být pouze krátkodobé a v čase odezní, některé však mohou děti poznamenávat dlouhodobě až do dospělosti.

3.2.1 Dopady rozvodu rodičů na psychické zdraví, pohodu a chování dítěte

Doba rozvodu rodičů je pro dítě velmi stresujícím a náročným obdobím. Některé důsledky na psychické zdraví mohou odeznívat zpravidla kolem 1 roku od rozvodu, jiné provází dítě po celý život. Ačkoliv se můžou reakce dítěte v závislosti na tom, v jakém věku rozvod probíhá, lišit, několik dopadů je společných nezávisle na věku.

Děti mohou mít různou míru emoční odolnosti, avšak jedněmi z nejčastějších reakcí na rozvod rodičů je smutek, šok, nebo zmatení. Velmi často rozvod také provádí vztek a naštvaní ze strany dítěte. Tyto pocity zažívají děti nezávisle na věku a nejsou zařazené mezi dlouhodobé důsledky rozvodu. Objevují se zejména v počáteční fázi rozvodu a odchodu jednoho z rodičů a postupně se utlumují až mizí. Například

---

⁵ Např. Amato a Keith (1991), Amato (2001), Amato (1996), Amato (1999), ...

Clarke-Stewart a Bertramo (2007) ve své práci uvádí, že v Nizozemsku byla agrese dětí po rozvodu 2x více frekventovaná v průběhu prvního roku po rozvodu než následující roky a dále Amato a Keith (1991) uvádí, že efekt agresivního chování po rozvodu byl nejsilnější v průběhu 2 let od rozvodu a pak se znatelně zmírnil (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Amato & Keith, 1991; Harland & kol., 2002 cit. v Pavlát, 2011; Behrman & Sandham Quinn, 1994; Brennan & Shaver, 2002 cit. v Pavlát, 2011)

Obecně mají děti z rozvedených rodin nižší úroveň psychické pohody (*well-being*) a to až do dospělosti a problémy s psychickým zdravím. Mají vyšší pravděpodobnost psychických nemocí jako jsou deprese a úzkosti (Harland a kol., 2002 cit. v Pavlát, 2011; Behrman a Sandham Quinn, 1994; Clarke-Stewart a Bertramo, 2007; Amato, 1991, Brennan & Shaver, 2002 cit. v Pavlát, 2011). East, Jackson a O'Brien (2006) ve své práci uvádí, že ještě 6 let po rozvodu studenti z rozvedených rodin mají horší duševní zdraví než studenti z úplných rodin, celkově u ¼ adolescentů byl ještě 6 let od rozvodu pozorován klinicky významný problém s duševním zdravím (East, Jackson & O'Brien, 2006 cit. v Pavlát, 2011; Wolchik, Sandler & Millsap, 2002 cit. v Pavlát, 2011). Děti z rozvedených rodin mají často nižší sebevědomí a problematické osobnostní charakteristiky, jsou také méně průbojní ve srovnání s dětmi z úplných rodin (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Amato & kol., 1998 cit. v Pavlát, 2011; Davies & Cummings, 1988 cit. v Pavlát, 2011; Kirby, 2002 cit. v Pavlát, 2011).

Pokud pečující rodič vstupuje znovu do svazku, objevují se u dětí problémy s přizpůsobením a chováním, a to nejen v porovnání s dětmi z úplných rodin, ale i v porovnání s dětmi z rodin s jedním rodičem (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007), dochází také k přeformování vztahů s biologickými rodiči, čemuž jsem se částečně věnovala v podkapitole

2.1.2 Důsledky pro kontakt s dětmi a situaci z pohledu dítěte přiblížím ještě v další kapitole.

Pokud se rozvod odehrává u velmi malých dětí, předpokládá se, že díky menšímu rozvinutí emocí nemusí mít rozvod takový vliv. I na miminko ale může působit stres matky z rozvodu a může tedy silně reagovat na ztrátu kontaktu s otcem. U malých dětí se v souvislosti s rozvodem objevuje velké nepochopení, nerozumí tomu, co se kolem nich děje. Lásku rodičů cítí malé děti především z fyzické blízkosti rodičů a ta u nepečujícího rodiče chybí. Může se proto objevovat strach, že dítě opustí i u druhý (pečující) rodič. Malé děti se mohou cítit odmítnuty (zejména rodičem, který opouští rodinu), mohou se objevovat noční můry, pocit ztráty. Problémové chování vykazují děti i případy, že se mají oddělit od rodiče (například v případě hlídání, nebo docházky do školky), děti jsou na rodičích více závislé a nechtějí je opustit. Pokud si nepečující rodič vstupuje do svazku/kohabitanace s partnerem, který už má děti, mohou se biologické děti cítit nahrazeny (Clarke-Stewart & Betramo, 2007).

U dětí ve školním věku do 11 let se už objevuje částečné pochopení rozvodu. Tyto děti stále velmi silně pociťují ztrátu nepečujícího rodiče, cítí smutek, naštvání, objevují se úzkosti a pocity bezmoci. Ze stresu se pak může objevovat zvracení, poruchy spánku. U těchto dětí se také mohou začít objevovat deprese, které mohou přetrvávat do vysokého věku. Děti se vyrovnávají s rozpadem rodiny těžko, mohou hledat vinu jednoho rodiče z rozvodu, dávat mu za vinu utrpení druhého rodiče a pociťovat naštvání, vztek až nenávisť. Hněv na rodiče, který rodinu opouští může přetrvávat až do dospělosti. Objevují se problémy s chováním dítěte jako výbuchy vzteku, delikvence, lhaní, ničení věcí atd. (Clarke-Stewart & Betramo, 2007; Amato & Keith, 1991; Amato, 1999 cit. v Pavlát, 2011; Amato, 1994 cit. v Pavlát, 2011; Harland a kol., 2002 cit. v Pavlát, 2011; Burns & Dunlop, 1999 cit. v Pavlát, 2011).

V pubertě a adolescentním věku nemusí být rozvod rodičů událost, která „otřásá“ celým světem dítěte. I v tomto věku se mohou objevit úzkosti a deprese přetrvávající do dospělosti. V některých případech se objevují i myšlenky na sebevraždu. Jedinci se cítí odmítnutí rodičem, který z rodiny odchází. U těchto dětí se projevují problémy se spánkem, poruchy příjmu potravy, problémy s chováním a problémy při formování vlastní osobnosti. Tyto děti také hůře navazují jak přátelské, tak partnerské vztahy (tomu se blíže věnuji v kapitole 2.2.4 níže). Děti jsou více agresivní a antisociální, projevují se také problémy s chováním jako je delikvence, krádeže, ničení majetku, útoky z domova, lhaní a potyčky s ostatními. V tomto věku děti z rozvedených rodin často inklinují k drogám, alkoholu a kouření. Je u nich také vyšší pravděpodobnost, že se dopustí trestného činu (Clarke-Stewart & Betramo, 2007, Wallertsein & Lewis, 1998; Kirby, 2002 cit. v Pavlát, 2011; Brennan & Shaver, 1998 cit. v Pavlát, 2011; Hetherington, 2003 cit. v Pavlát, 2011).

Smutek, strach a deprese se objevují i u dětí, které již s rodiči nebydlí. Ti se většinou strachují a psychickou pohodu jejich rozvedených rodičů, především pak matek. Snaží se na svoje rodiče více „dohlížet“ a zajímat se, jak se jim daří (Clarke-Stewart & Betramo, 2007; Pavlát, 2011; Bonkowski, 1989 cit. v Pavlát, 2011).

Kromě psychických důsledků někteří autoři uvádějí, že rozvod může mít pro děti následky i na fyzickém zdraví. Kromě již zmíněných poruchách spánku poukazují někteří autoři na nezdravější styl života jedinců z rozvedených rodin. Tucker a Friedman a kol. (1997) uvádí, že následkem špatného životního stylu těchto dětí se dožívají v průměru o čtyři roky méně než jedinci z úplných rodin (Tucker, Friedman, & kol., 1997 cit. v Pavlát, 2011). Clarke-Stewart a Betramo ve své práci zase ukazují spojitost s diabetem, 40 % dětí prošlo před stanovením diabetu rodičovským rozvodem (Clarke-Stewart & Betramo, 2007).

3.2.2 Dopady rozvodu rodičů na vzdělání a pracovní život dítěte

S problémovým chováním po rozvodu se pojí i větší problémy pro dítě ve škole. Dítě může mít po rozvodu poruchy pozornosti, nedokáže se ve škole pořádně soustředit. V porovnání s dětmi z úplných rodin mají tyto děti horší studijní výsledky a obecně dosahují v testech nižšího skóre. Dále také mají děti z rozvedených nižší studijní aspirace a vyšší pravděpodobnost, že nedokončí studium. Clarke-Stewart a Betramo ve své práci uvádí, že tyto děti mají 27 % šanci, že nedokončí školu, kdežto u dětí z úplných rodin je to 13 %. Kromě horších studijních výsledků mohou mít děti z rozvedených problém navázat mezi vrstevníky přátelské vztahy (Clarke-Stewart & Betramo, 2007, Sun & Li, 1997 cit. v Pavlát, 2011; Simons, Johnson & Lorenz, 1996 cit. v Pavlát, 2011; McLanahan, 1999 cit. v Pavlát, 2011). Problematický v tomto případě může být i fakt, že většina biologických otců po rozvodu nepodporuje své děti v dalším studiu (Wallerstein & Lewis, 1999).

V souvislosti s nižším vzděláním dochází také k tomu, že děti z rozvedených rodin mají často horší práci (méně kvalifikované zaměstnání) a je pro ně obtížnější udržet si stálé místo. Jsou také častěji odkázáni na sociální podpory, muži z rozvedených rodin jsou častěji nezaměstnaní (Amato, 1991; Clarke-Stewart & Betramo, 2007; Amato, 1999 cit. v Pavlát, 2011; Furstenberg & Kiernan, 2001; cit. v Pavlát, 2011). V závislosti na horší práci se pak také mohou potýkat s finančními problémy, neboť mají nižší příjem a méně úspor (Clarke-Stewart & Betramo, 2007, Amato, 1999 cit. v Pavlát, 2011).

3.2.3 Dopady rozvodu rodičů pro vztahy dítěte s rodiči a dalšími členy rodiny

Rozvodem rodičů dochází k přeformování vztahů v rodině. Dítě může po rozvodu zůstat ve střídavé péči, nebo zůstává s jedním pečujícím rodičem a nepečujícího rodiče vídá v méně častých, soudem předem stanovených časových úsecích (například 2 víkendy v měsíci). Obvyklejší bývá, že dítě zůstává v domácnosti s jedním rodičem, nejčastěji s matkou (Dudová & Hastrmanová, 2007; Fučík, 2016; Behrman & Sandham Quinn, 1994; Clarke-Stewart & Betramo, 2007). Ve velmi výjimečných případech (například pokud spolu oba bývalí manželé žijí nadále i po rozvodu), může dítě zůstat i ve společné péči, případně být svěřeno do náhradní péče jiné osobě (jako je babička, ...).

Děti tak trpí ztrátou kontaktu s nepečujícím rodičem. Jak jsem již nastínila výše, můžou se cítit odmítnuté, nechtěné, smutné a našťvané. U menších dětí se objevuje také strach, že je opustí i druhý rodič. Děti nepečujícího rodiče vinní z toho, že je opustil, objevují se pochyby, zda je někdy vůbec měl rád. Takto se děje zejména v případě, že nepečující rodič vstupuje do svazku s partnerkou, která má z předchozího vztahu děti, nebo zakládá novou rodinu. Ve vztahu k nepečujícímu rodiči dochází ke značnému odcizení a oslabení pout, neboť dítě rodiče nevidá tak často. V některých případech se objevuje ve vztahu k nepečujícímu rodiči nepřátelství, hněv až nenávisť (Barnett, Marshal & Pleck, 1992, cit. v Pavlát, 2011; Dudová & Hastrmanová, 2007; Clarke-Stewart & Betramo, 2007; Amato & Keith, 1991; Žilinčíková & Kreidl, 2018).

Dítě však nemusí trpět pouze ztrátou kontaktu s otcem, ale i s příbuznými „z jeho strany“. Zprostředkovatelem rodinných vztahů a kontaktů bývá zpravidla žena, a to i v případě, že se jedná o rodiče manžela. S rozvodem se dá předpokládat, že tato snaha ze strany matky

dítěte pomíjí. Následkem toho může být omezení, nebo dokonce ztráta kontaktu s prarodiči dítěte z otcovi strany (Žilinčíková & Kreidl, 2018).

Vztah a kontakt dítěte s prarodiči nemusí ovlivňovat pouze rozvod rodičů, ale i rozvod přímo prarodičů dítěte. Již výše jsem psala, že s rozvodem prarodičů se snižuje intenzita poskytování péče (tedy hlídání) vnoučatům. Zejména dochází k omezení kontaktu s dědečkem (Žilinčíková & Kreidl, 2018).

Po rozvodu můžou některé děti pociťovat vnitřní konflikt, co se týče loajality k rodiči. Bývá časté, že rodiče si chtějí získat potomka „na svoji stranu“. Dítě se tak může ocitnout v nepříjemné situaci a pociťovat až úzkosti z rozdvojené loajality vůči jeho biologickým rodičům. V případě negativních vztahů mezi rodiči dítěte se u něj objevuje strach a stres z akcí, na kterých mají být přítomni oba rodiče, jako jsou například narozeniny, promoce, svatba a další (Clarke-Stewart & Betramo, 2007).

V případě, že pečující rodič vstupuje do nového svazku/vztahu, může být pro dítě problematické navázat s partnerem/partnerkou rodiče dobrý vztah. Pro dítě v této situaci nastává další spousta změn. Dítě se musí adaptovat na novou domácnost, může dojít ke stěhování, zvyknout si na nové členy rodiny, nové rutiny a aktivity. Pokud se mezi dítětem a nevlastním rodičem objevují konflikty, může docházet k narušení vztahu i s pečujícím biologickým rodičem. Pokud se při pokusech o navázání dobrého rodinného vztahu mezi nevlastním rodičem a dítětem objevuje neustálé odmítání ze strany dítěte, může nevlastní rodič ve své snaze polevit. Přetrvávající neshody a rozbroje v rodině můžou mít dále následky pro vztahy mezi sezdanými partnery a dobré fungování rodiny (Žilinčíková & Kreidl, 2018).

3.2.4 Dopady rozvodu rodičů na partnerské vztahy a sexuální život

V předchozí kapitole 2.1.4 jsem se věnovala dopadům rozvodu na partnerské vztahy a manželství přímo aktérů samotného rozvodu. V této podkapitole se věnuji dopadům rozvodu rodičů na další generaci, tedy jejich děti.

Dívky, jejichž rodiče se rozvedli v jejich dětském věku, jsou častěji více a dříve sexuálně aktivní, mají tím pádem více sexuálních partnerů (Hetherington, 2003 cit. v Pavlát, 2011). S tím souvisí i fakt, že jsou častěji, v porovnání s dívkami z úplných rodin, předčasně těhotné (Hetherington, 2003 cit. v Pavlát, 2011; Wallerstein & Lewis, 1998; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007), 30 % z nich dokonce přivede na svět svého potomka před dosažením 20 let (McLanahan, 1999 cit. v Pavlát, 2011).

Pokud dítě pochází z rozvedené rodiny, dá se předpokládat, že stabilita jeho partnerských vztahů bude ve srovnání s dětmi z úplných rodin podstatně nižší. Pokud takový jedinec vstupuje do svazku, je pravděpodobné, že jeho manželství skončí rozvodem, tato pravděpodobnost se navíc ještě zvyšuje, pokud vstupuje do svazku s partnerem z také rozvedené rodiny (McLeod, 1991; Amato, 1996 cit. v Pavlát, 2011; Amato & Keith, 1999 cit. v Pavlát, 2011; Furstenberg & Kiernan, 2001 cit. v Pavlát, 2011; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007). V porovnání s dětmi z úplných rodin mají děti z rozvedených rodin o 48 % větší pravděpodobnost, že jejich svazek skončí rozvodem (Wallerstein & Lewis, 1998). Může to být způsobeno například tím, že jim chybí vzor harmonického vztahu mezi jejich rodiči. Obecně mají děti, jejichž rodiče se rozvedli, dlouhodobý až celoživotní problém navázat pevný a stabilní partnerský vztah/svazek (Wallerstein & Lewis, 1998; Clarke-Stewart & Bertramo, 2007; Davies & Cummings, 1994 cit. v Pavlát, 2011). Dochází u nich k větší nejistotě, problémům s intimitou, jsou více žárliví, jejich

vztahy jsou více konfliktní. Zejména u žen se objevuje menší důvěra a impulzivita při vstupu do manželství, u mužů to může být naopak dlouhé odkládání závazných vztahů a můžou se objevit problémy s projevováním emocí a intimity (Barber, 1998 cit. v Pavlát, 2011; Wallerstein & Blakeslee, 1996 cit. v Pavlát, 2011; McLeod, 1991; Amato & Booth, 1991 cit. v Pavlát, 2011; Wallerstein & Lewis, 1998; Hetherington, 2003 cit. v Pavlát, 2011). Děti z rozvedených rodin také obvykle dříve opouštějí domov a původní rodinu a zakládají vlastní, neboť je u nich častá touha po úplné rodině (Clarke-Stewart & Bertramo, 2007).

4 Dopady rozpadu kohabitací

Moje práce se dominantně věnuje dopadům rozvodů, nicméně vzhledem k současné rozšířenosti kohabitací, jsem se rozhodla je do práce také zařadit. S přihlédnutím k tomu, že kohabitace jsou velmi nestabilní formou vztahu, můžeme logicky očekávat, že jejich rozpady budou mnohem častější, než tomu je v případě manželství. Kohabitace se v současné době staly poměrně akceptovaným způsobem soužití. Míra akceptovanosti ve společnosti se může lišit v závislosti na vnějších faktorech specifických pro konkrétní země. Například v zemích, kde má manželství silnou hodnotu a tradici, jako je například Itálie, se může stát, že není ze strany rodiny kohabitace podporována a přijímána (Nazio & Saraceno, 2010). Problematické pro přijetí kohabitací může být míra religiozity ve společnosti (Mynarska, Baranowska-Rataj & Matysiak, 2014; Madera, 2010 cit. v Vohlídalová & Maříková, 2011). Například silná katolická tradice v Polsku staví kohabitaci do pozice, kdy je méně přijímaná společností, neboť manželství má dominantní hodnotu (Mynarska, Baranowska-Rataj & Matysiak, 2014). Oblíbenost a počet kohabitací nicméně stoupá i v rámci mladé populace (Vohlídalová & Maříková, 2011; Nazio & Saraceno, 2010; Černá, 2005 cit. ve Vohlídalová & Maříková,

2011). Nazio a Saraceno (2010) ve své práci dokonce zmiňují, že v rámci mladé generace předcházela každému čtvrtému svazku kohabitace a zároveň se zvyšuje i jejich doba trvání (Nazio & Saraceno, 2010; Rosina & Fraboni, 2004 cit. v Nazio & Saraceno, 2010). Navzdory jejich rostoucí popularitě a rozšířenosti toho o rozpadech, a především důsledcích rozpadů kohabitací, například v porovnání s důsledky rozvodů víme jen málo. V práci se pokusím zaměřit na stejné oblasti, jako jsem se zaměřovala v případě rozvodů.

Kohabitace můžeme rozdělit na několik typů, například velmi rozšířené předmanželské kohabitace, také nazývané jako „manželství na zkoušku“, kohabitace po rozvodu, kohabitace po ovdovění, může se také jednat o kohabitace, které jsou zcela alternativou manželství (Možný & Rabušic, 1992 cit. ve Vohlídalová & Maříková, 2011; Liefbroer & Dourlein, 2006 cit. ve Vohlídalová & Maříková, 2011). O jakou formu kohabitace se jedná lze usuzovat z průměrné délky kohabitací v jednotlivých zemích. Nejdélejší trvání mají kohabitace v Severských zemích, ve Švédsku je to průměrně 41 měsíců, v Norsku 40 měsíců. Dlouhé trvání mají v průměru kohabitace také v Estonsku 38 měsíců, Belgii a Španělsku 36 měsíců, Francii a Rakousku 35 měsíců (Žilinčíková, 2018). Vzhledem k těmto údajům by se dalo usuzovat, že v některých těchto případech se nemusí jednat pouze o „předeheru k manželství“, ale i o alternativu manželského svazku.

Žilinčíková (2018) ve své práci přináší údaje o běžnosti kohabitací v Evropských zemích. Velmi běžné jsou kohabitace v Severských a Západních zemích Evropy, jako je Švédsko, kde 93 % vztahů začíná kohabitací, v Norsku je to 88 %, ve Francii 90 %, Rakousku 87 % a v Belgii, Německu a Velké Británii nad 80 %. O něco různorodější jsou pak údaje o centrální a východní Evropě. Nejvyšší hodnoty jsou v Estonsku, konkrétně 86 % vztahů začíná v kohabitacích, nižší hodnoty jsou potom

v České republice, Rusku, Maďarsku, Polsku, Litvě, kde se pohybují od 40 do 60 %. Vysoké hodnoty lze najít ještě v Bulharsku, kde v kohabitaci před vstoupením do svazku žije 72 % jedinců, ale v tomto případě se jedná o tradici, kdy spolu žijí partneři po zasnoubení, což potvrzuje i poměrně krátká průměrná délka kohabitací, která činí jen 12 měsíců (Žilinčíková, 2018).

4.1 Ekonomické důsledky rozpadu kohabitací

Podobně jako rozvod manželství, má i rozpad kohabitací na jedince ekonomické důsledky. V porovnání s ekonomickými důsledky rozvodu jsou ty po rozpadu kohabitace méně negativní (Avellar & Smock, 2005; Žilinčíková, 2018). Proč je tento ekonomický dopad na bývalé partnery nižší ve svých pracích přibližuje několik autorů.

Stejně jako u rozvodu můžeme u rozpadu kohabitace předpokládat ztrátu příjmu partnera. S přihlédnutím k tomu, že kohabitace bývají i platově rovnější, nemusí se jednat o tak vysokou ztrátu, jako například při ztrátě dominantního příjmu bývalého manžela v případě rozvodu (Avellar & Smock, 2005; Lye & Waldron, 1997 cit. v Avellar & Smock, 2005; Brines & Joyner, 1999 cit. v Avellar & Smock, 2005). V kapitole 2.1.1 Ekonomické důsledky rozvodu jsem se věnovala velmi negativní situaci žen po rozvodu. V porovnání s ženami po rozvodu bude rozpad kohabitace pro ženy v průměru menší ekonomická ztráta, neboť spíše než vdané ženy pracují a zpravidla nebývají do takové míry závislé na příjmu partnera (Avellar & Smock, 2005; Brines & Joyner, 1999 cit. v Avellar & Smock, 2005; Regt & kol., 2013 cit. v Žilinčíková, 2018).

V souvislosti s tím se nabízí ještě další vysvětlení. Míra ekonomické ztráty po rozvodu může záviset také na tom, jakou část svých příjmu spolu partneři sdílejí. Sezdání partneři často sdílejí celý svůj příjem

jako společný (tzv. *pooling*), což nebývá tak obvyklé u kohabituujících partnerů. Ti spolu naopak ve většině případů sdílejí pouze část svého příjmu. V závislosti na nižší výši sdílených příjmů je potom i nižší ekonomická ztráta v důsledku ztráty partnerova příjmu při rozchodu (Avellar & Smock, 2005; Seltzer, 2004). V porovnání se ženami po rozvodu není propad v příjmech pro ženy po rozpadu kohabitace tak výrazný.

Dá se také předpokládat, že výraznější negativní ekonomický důsledek bude mít rozpad kohabitace pro pečujícího rodiče, kterým bývá majoritně žena⁶ (Avellar & Smock, 2005; Žilinčíková, 2018). Pro pečujícího rodiče to znamená navýšení nákladů o potřeby dítěte, které už připadají především, nebo dokonce pouze na něj. V tomto případě mohou být ženy ohroženy velmi špatnou finanční situací až chudobou. Pečující matky mají po rozchodu mnohem horší situaci i v porovnání s bezdětnými ženami po rozpadu kohabitace (Avellar & Smock, 2005). Horší negativní dopad rozpadu kohabitace pro pečujícího rodiče se dá předpokládat i díky faktu, že kohabituující partneři, kteří spolu mají dítě, spolu zpravidla sdílejí vyšší část svých příjmů, dochází k tzv. *poolingu* (Avellar & Smock, 2005). Následkem toho je pak pro jedince po rozchodu větší negativní ekonomický důsledek zapříčiněný ztrátou partnerova příjmu.

4.2 Důsledky pro partnerské vztahy

Jak jsem zmiňovala výše, většina autorů zabývající se tímto tématem se obecně shoduje na tom, že kohabitace jsou poměrně nestabilní forma vztahu, z čehož vyplývá, že častěji dochází k jejím rozpadům. Vohlídalová a Maříková (2011) ve své práci uvádí, že se nemusí ale nutně jednat o negativní jev. Jak jsem již zmiňovala výše, kohabitace

---

⁶ Avellar a Smock ve své práci uvádí, že 97,1% mužů nežije po rozpadu kohabitace s dítětem (Avellar a Smock, 2005).

bývá často vnímána samotnými aktéry jako „testovací forma vztahu“ (neboli „manželství na zkoušku“) a je velmi rozšířená i mezi mladou generací. Z toho důvodu lze na tuto problematiku nahlížet jako na odpovědný přístup mladších generací při hledání vhodného životního partnera. V nesezdaném soužití totiž poměrně rychle dochází k rychlému rozlišení perspektivních partnerů a naopak (Vohlídalová & Maříková, 2011). A mohlo by tak dokonce částečně docházet ke snižování rozvodovosti.

Ohledně vstupování jednotlivců do nových vztahů po rozpadu koabitace se objevují poměrně nekonzistentní výsledky. Někteří autoři předpokládají, že v porovnání s rozvedenými jedinci, vstupují ti po rozpadu koabitace do nových vztahů rychleji (Dewilde & Uunk, 2008 cit. v Žilinčíková, 2018; Skew & kol., 2009 cit. v Žilinčíková, 2018), někteří naopak vidí negativní souvislost mezi formou vztahu a dobou mezi vstupem do nového partnerství (Stewart & kol., 2003 cit. v Žilinčíková, 2018).

V souvislosti s rozpadem koabitace by se dalo předpokládat, že se s ní na rozdíl od rozvodu nepojí taková stigmatizace a zdlouhavý soudní proces. To by nabízelo vysvětlení pro předpoklad, že navázání nového partnerského vztahu po rozchodu trvá kratší dobu po rozpadu koabitace než po rozvodu. Soudní proces rozvodu manželství může být často nejen velmi dlouhý, ale i poměrně psychicky náročný, zejména v případě neshod mezi manželi a jejich neschopnosti se domluvit. Koabitace není institucionálně zakotvena, proto se v případě jejího rozpadu musí partneri domluvit spolu a nemusí čekat na rozhodnutí soudu⁷.

---

⁷ Výjimkou může být obrácení se na soud kvůli rozhodnutí o péči o biologické dítě

Stejně jako po rozvodu, se po rozpadu kohabitace dá očekávat, že do nového vztahu budou jedinci vstupovat „poučení“. Po neúspěšném soužití jsou si více vědomi toho, co od partnera očekávají, chtějí a naopak. V případě navazování nového vztahu pak mohou snadněji rozlišit perspektivní partnery.

4.3 Důsledky pro rodinné vztahy a kontakt s dětmi

S velkým nárůstem popularity kohabitací roste i počet těch, do kterých se narodí dítě. Tento jev se stal ve společnostech poměrně akceptovaný, v některých zemích až dokonce běžný (Žilinčíková, 2018; Nazio & Saraceno, 2010; Bumpass & Lu, 2000 cit. v Avellar & Smock, 2005; Mynarska, Baranowska-Rataj & Matysiak, 2014; Sobotka & Toulemon, 2008). V prostředí USA se jedná asi o 40 % kohabitací, ve kterých je dítě nebo děti (Žilinčíková, 2018; Nazio & Saraceno, 2010). V prostředí Evropy se pak jedná také o celkem rozšířený jev. Nejvíce dětí se do kohabitací rodí v Severských zemích (Norsko 62 %, Švédsko 55 %), v těchto oblastech dokonce dochází k tomu, že první dítě se obvykle narodí spíše v už kohabitaci než v manželství. Ve zbylých částech Evropy bývá obvyklejší narození dítěte až v manželství, přesto ale stále dochází k nárůstu počtu narozených dětí do kohabitací. Ve Francii se narodí dítě do 48 % kohabitací, stejně jako v Estonsku. V Rakousku se rodí dítě do 40 % kohabitací, ve Velké Británii do 36 %, Belgii 32 %, Německu 23 %, Itálii pouze 5 % a ve většině zbylých Evropských zemích se pohybuje hladina kolem 2-10 % (Žilinčíková, 2018). Mnoho z těchto kohabitací s dětmi poté přechází do manželství.

Rodinná uspořádání po rozpadu kohabitací mohou být v porovnání s porozvodovými uspořádáními komplikovanější, zejména pokud se jedná o kohabitace s dětmi. Již výše jsem uváděla, že v otázce péče o dítě po rozvodu vždy rozhoduje soud, a to i v případě, kdy se manželé

oboustranně dohodnou, musí dojít ke schválení úřady. V případě kohabitace není tento mechanismus takto jednoznačný, neboť kohabitace nemá institucionální podklad.

V porovnání s otci v kohabitacích mají otcové v manželství lepší a přímočařejší právní postavení vůči svým biologickým dětem. Obvykle získávají právní vazbu vůči dítěti a přiznané otcovství automaticky při jeho narození. Naopak otcové v kohabitaci o něj a o souhlas matky mohou zažádat (Žilinčíková, 2018; Behrman & Sandham Quinn, 1994). Porozchodové uspořádání rodiny se tedy může do značné míry lišit od toho, které je po rozvodu (Kitterod & Lyngstad, 2012 cit. v Žilinčíková, 2018).

Pokud se do kohabitace narodilo dítě a dochází k jejímu rozpadu, ve většině případů zůstává dítě v péči matky (Žilinčíková, 2018; Avellar & Smock, 2005; Nazio & Saraceno, 2010; Mynarska, Baranowska-Rataj & Matysiak, 2014). I v rámci rozpadu kohabitací ale může docházet k případům, kdy je dítě na základě domluvy partnerů, či požádání soudu přiděleno do střídavé péče oběma partnerům. Pro partnery toto uspořádání může být výhodné v tom, že může snížit zátěž jen jednoho rodiče, neboť se péče a všechny další povinnosti rodičovství distribuují mezi oba partnery stejně, nebo alespoň podobně (Bauserman, 2012 cit. v Žilinčíková, 2018; Breivik & Olweus, 2006 cit. v Žilinčíková, 2018; Melli & Brown, 2008 cit. v Žilinčíková, 2018). Střídavá péče o dítě není po rozpadu kohabitací, stejně tak jako po rozvodu, tolik rozšířená, jako péče matky, přesto je ale o něco vyšší než v případě rozvodů. V některých zemích (jako je například Švédsko a Belgie) ale dochází dokonce k nápadnému zvyšování počtů střídavé péče o děti (Žilinčíková, 2018; Singer, 2008 cit. v Žilinčíková, 2018). Ne vždy z tohoto uspořádání ale benefituje i dítě. Tuto problematiku přiblížím v kapitole 2.2 Důsledky pro děti. Model, kdy se stává dominantním pečovatelem o dítě otec zůstává spíše výjimečným. Pokud se dominantním pečovatelem o dítě stává matka, trpí otec obvykle po

rozchodu ztrátou a oslabením kontaktu s dítětem. Ve srovnání vazeb otec-dítě po rozvodu se dá říci, že ty po rozpadu kohabitace na tom nejsou hůře i přes chybějící institucionální podklad (Žilinčíková, 2018).

V zemích se silnou hodnotou a tradicí manželství, jako je například Itálie, může docházet k narušení mezigeneračních vazeb. Pokud se potomek rozhodne žít v kohabitaci, nemusí být jeho rozhodnutí ze strany rodiny (zejména rodičů) podporováno. Na základě toho vznikají neshody a může dojít k oslabení vazeb a vztahů s rodinou. S přihlédnutím k tomu, že kohabitace není institucionalizovaná, negeneruje morální „povinnosti“ vůči rodině partnera. Již výše jsem zmiňovala, že žena většinou zajišťuje a zprostředkovává rodinné kontakty, a to i v případě partnerovi rodiny. V rámci kohabitace a „chybějící morální povinnosti“ nemusí být její snaha tak intenzivní jako například v manželství. Pokud tedy tuto práci žena nezastává, nebo zastává jen velmi omezeně, může zejména v případě mužů docházet k poměrnému omezení mezigeneračních vazeb a vztahů (Nazio & Saraceno, 2010). Pokud pak dochází k rozpadu kohabitace, dalo by se předpokládat, že jedinec se v důsledku narušených vazeb nebude mít „kam vrátit“.

4.4 Dopady rozpadu kohabitací na děti

Můžeme předpokládat, že rozpad rodiny je pro dítě velmi stresující událostí v jeho životě, ať se jedná o rozvod manželství, nebo rozchod kohabitace. Je tedy velmi pravděpodobné, že to na dítě bude mít následky. Ačkoliv autorů, kteří se zajímají a publikují o kohabitacích v současné době přibývá, dopadům rozpadů kohabitací na dospělé a zejména na děti se věnuje jen velmi málo prací.

Na rozdíl od manželství, kde se dítě nezdá jako významný stabilizační faktor, v kohabitaci má naopak znatelnou stabilizační roli. Díky

narození dítěte totiž dochází k větší specializaci rolí partnerů, kteří se na sobě díky tomu stávají více závislí (Seltzer, 2000; Žilinčíková, 2018; Vohlídalová & Maříková, 2011; Huber & Spitze, 1980 cit. v Vohlídalová & Maříková, 2011; Wu, 1995 cit. v Vohlídalová & Maříková, 2011). Vohlídalová a Maříková (2011) ve své práci dokonce uvádějí, že přítomnost dětí snižuje riziko rozpadu vztahu až o 75 % s porovnáním s bezdětnými partnery v kohabitaci (Vohlídalová & Maříková, 2011). I přesto dítě žijící v kohabitaci žije v poměrně nestabilním prostředí v porovnání s manželstvím, což pro něj může být silným stresorem v životě (Andersson, 2004; Hao & Xie, 2000 cit. v Žilinčíková, 2018).

Pokud dítě zůstává po rozpadu kohabitace ve střídavé péči partnerů, může pro něj mít negativní dopad nestabilita prostředí, ve kterém žije. Neustálé cestování a život na dvou místech může způsobovat nedostatečnou stabilitu a vyrovnanost života dítěte (Fehlberg, Smyth, Maclean & Roberts, 2011 cit. v Žilinčíková, 2011). Pokud navíc mezi bývalými partnery panují neshody, hádky a negativní vztahy, může se pro dítě ještě navyšovat stres, ve kterém žije (Vanassche, Sodermans, Matthijs & Swicegoo, 2013 cit. v Žilinčíková, 2018). Stejně jako po rozvodu můžeme předpokládat, že dítě může cítit tlak ze strany rodičů, kdy je nuceno „vybrat si stranu“.

Pokud dítě zůstává v péči jednoho rodiče, obvykle tedy matky, může utrpět ztrátou kontaktu s nepečujícím rodičem a „jeho stranou“ rodiny. Na druhou stranu v porovnání s rozvedenými otci, se ti po rozpadu kohabitace snaží být více „zapojení“ ohledně jejich dítěte (Laughlin, Farrie & Fagan, 2009 cit. v Žilinčíková, 2018).

Co se týká psychického zdraví a pohody dítěte, troufám si odhadovat, že se bude jednat o obdobné důsledky jako v případě výše popsaného rozvodu. Rozpad kohabitace bude mít také velmi negativní

dopad na psychickou pohodu dítěte, neboť dítě stejně tak prožívá rozpad rodiny a „ztrátu“ rodiče. Od toho můžeme předpokládat i problémy s chováním a ve vzdělání.

Závěr

Práce přináší přehled a do jisté míry porovnání problematiky dopadů rozvodů a rozpadů kohabitací na členy rozpadající se rodiny, tedy dospělé partnery a děti. Důsledky rozvodů a rozpadů kohabitací jsem se snažila zaměřit na stejné oblasti. Pro dospělé jsem výsledky soustředila do 4 hlavních oblastí, a to ekonomické důsledky rozvodu, důsledky pro kontakt a vztahy s dětmi, důsledky pro psychickou pohodu a zdraví a budoucí partnerské vztahy a manželství.

Co se týče ekonomických důsledků, došla jsem k závěru, že rozvod má výrazné dopady pro rozvádějící se partnery. Oba zpravidla utrpí finanční ztrátu, v případě, že je v zanikajícím manželství nezletilé dítě, ekonomické důsledky se stávají více negativními, a to zejména pro pečujícího rodiče. S finanční ztrátou může být následně spojena i ztráta „domova“. Z genderového hlediska vychází, že rozvod je obecně ve svých důsledcích více negativní pro ženy. Je to způsobeno nejen výraznější ekonomickou ztrátou, ale v návaznosti na péči o dítě i se sestupnou mobilitou na pracovním trhu a snížením socioekonomického statusu.

Po rozvodu dochází také k výraznému přeformulování vztahů s dětmi. V případě svěření dětí do péče matky, což bývá nejčastějším porozvodovým uspořádáním, otcové zpravidla trpí ztrátou kontaktu s dítětem a oslabením vazby dítě-otec. Vztah matka-dítě obvykle také prochází proměnou, ta je ale ne vždy negativní, často naopak dochází k posílení vazby. Rozvod ovlivňuje vztahy i s dospělými dětmi, kdy může také docházet k narušení mezigeneračních vazeb, a to následně ovlivňuje i vztahy prarodič-dítě.

Z hlediska psychické pohody bývá období rozvodu pro partnery obvykle náročné. Na jednu stranu se mohou osvobodit od negativního vlivu

partnera, na druhou stranu prožívají s rozvodem emocionální ztrátu. Psychickou pohodu rozvedených jedinců výrazně ovlivňují vnější faktory jako je religiozita jedince a ve společnosti, stigmatizace ve společnosti a typ společnosti, ve které se rozvod odehrává. S vyšší mírou rozvodovosti ve společnosti se obvykle snižuje míra stigmatizace rozvedených jedinců, tato skutečnost ale neplatí v případě silně religiózních společností a jedinců, kdy naopak stigmatizace přetrvává a dostavuje se u rozvedených jedinců až pocit provinění. Negativní důsledky rozvodu může také snižovat vysoká míra provázanosti rodiny ve familiálních společnostech, kde je sice rozvod se stigmatizací spojen, ale rodina rozvedenému jedinci poskytuje vysokou míru podpory, které se mu naopak v individualistických společnostech nedostává.

Poslední oblastí, na kterou jsem se soustředila jsou budoucí partnerské vztahy a manželství. Jedinci do nových vztahů vstupují „poučení“, jsou si více vědomi toho, co od partnera očekávají a naopak. Zároveň dochází k částečnému přeformulování tradičních genderových rolí v rodině. Do nových vztahů pak vstupují více muži. Pro ženy platí, že pokud se rozvedou v mladém věku, mají vysokou pravděpodobnost znovuvstoupení do svazku.

Při rozpadu kohabitací bývá v porovnání s rozvodem častěji menší negativní ekonomický dopad na partnery. Důvodem může být menší vzájemná závislost partnerů a nižší míra sdílení finančních prostředků, zvyšuje se ale v případě kohabitací s dětmi.

Vzhledem k vyšší nestabilitě kohabitací dochází k častějším rozpadům kohabitací. Jedinci po rozchodu vstupují do nových vztahů rychleji, než tomu je v případě rozvodu. Zároveň můžeme předpokládat, že touto cestou dochází k poměrně efektivnímu oddělení perspektivních a neperspektivních partnerů. Vzhledem k četnějším rozpadům kohabitací

a nižší míře provázanosti předpokládám, že v porovnání s rozvodem bude průměrně emocionální ztráta a negativní dopad na psychickou pohodu o něco menší.

Po-rozchodové uspořádání rodiny a kontakt s dětmi může být složitější díky chybějícímu institucionálnímu podkladu. Děti obvykle zůstávají s matkou, což má opět dopad na vztah otec-dítě, ve srovnání ale na tom otcové nejsou hůře než po rozvodu.

V případě dopadů na děti jsem se soustředila na oblast psychického a fyzického zdraví, partnerský život, vzdělání a pracovní život a vztahy s rodiči a rodinou. Rozpad rodiny je pro dítě období velmi psychicky náročné provázané výrazným zhoršením psychické pohody. Obvykle trpí ztrátou kontaktu s otcem a „jeho částí“ rodiny. Objevují se poruchy chování, agrese, úzkosti a deprese, které mohou přetrvávat až do dospělosti. V období adolescence se objevuje inklinace k drogám, alkoholu a kouření.

Děti z rozvedených rodin mívají horší studijní výsledky a nižší aspirace, což se potom promítá do jejich pracovního života. Mají větší problém udržet si stálou a najít si dobře placenou práci. Rozvod rodičů se výrazně promítá i do oblasti vztahů. Mají mnohem vyšší pravděpodobnost, že jejich manželství skončí rozvodem. Obvykle dříve opouštějí domov a zakládají vlastní rodinu, dívky jsou zároveň častěji předčasně těhotné.

V případě rozpadu kohabitací s biologickými rodiči dítěte předpokládám, že důsledky budou v těchto oblastech podobné, neboť pro dítě se jedná v obou případech o rozpad jeho rodiny. K těmto důsledkům se může ještě přidat silný stresor v podobě života ve velmi nestabilním prostředí kohabitace. Bohužel se důsledkům rozpadů kohabitací na děti nevěnuje dostatek pozornosti pro sestavení důsledné přehledové studie.

Přestože tedy dítě není aktivním aktérem rozvodu, nebo rozpadu kohabitance, přináší mu obecně velmi negativní důsledky v mnoha oblastech jeho života a nezřídka ho ovlivňuje až do dospělosti.

Výsledkem je mimo jiné zjištění, že problematika rozvodů se stává poměrně dobře zmapovanou a je o ní velké množství publikací a informací. Problematika kohabitací, a zejména jak jsem zmínila jejich rozpadů, zůstává poměrně neprobádaným územím, a to i přesto, že se v současné době stává velmi rozšířenou. Zatímco rozvody jsou v publikacích většinou porovnávány se situací v úplných rodinách (v případě dětí i dospělých), rozpady kohabitací bývají porovnávány právě s rozvody. Zůstává ale otázkou, zda je vůbec možné tyto dva fenomény mezi sebou porovnávat. Například Vohlídalová a Maříková (2011) ve své práci docházejí k tvrzení, že se jedná o naprosto odlišné dva fenomény (Vohlídalová & Maříková, 2011).

Zdroje

Aasave, A., Arpino, B., & Goisis, A., (2012). *Grandparenting and mothers' labour force participation: A comparative analysis using the generations and gender survey*. Demographic Research, 27(3), 53-84. Accessible on: <https://www.jstor.org/stable/pdf/26349917.pdf?acceptTC=true&coverpage=false>

Amato, P. R., & Keith, B., (1991). *Parental Divorce and Adult Well-Being: A Meta-Analysis*. Journal of Marriage and Family, 53(1), 43-58. Accessible on: https://www.jstor.org/stable/353132?seq=1#metadata_info_tab_contents.

Amato, P. R., (1994). *Life-span adjustment of children to their parents' divorce*. The Future of Our Children, 4(1), 143–164. Accessible on: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/7922276>.

Amato, P. R., (1996). **Explaining the intergenerational transmission of divorce**. Journal of Marriage and the Family, 58(3), 628-640. Accesible on: <http://dx.doi.org/10.2307/353723>.

Amato, P. R., (1999). *Children of divorced parents as young adults*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

Amato, P. R., Caspi, A., & Elder, G. H., (1998). *Emergent family patterns. The inter-generational construction of problem behaviors and relationships*. Oxford: Clarendon.

Andersson, G., (2004). *Children's Experience of Family Disruption and Family Formation: Evidence from 16 FFS Countries*. Vienna Yearbook of Population Research, 2, 313–332.

Avellar, S., & Smock, P.J., (2005). *The economic consequences of the dissolution of cohabiting unions*. Journal of Marriage and Family, 67(2), 315-327. Accessible on: <https://doi.org/10.1111/j.0022-2445.2005.00118.x>.

Axinn, W. G., & Thornton, A., (1992). *The relationship between cohabitation and divorce: Selectivity or causal influence?*. Demography, 29(3), 357–374. Accessible on: https://www.jstor.org/stable/2061823?seq=1#page_scan_tab_contents.

Barber N., (1998). *The role of reproductive strategy in academic attainment*. Sex Roles, 38(3-4), 313-323. Accessible on: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1018745419124>.

Barnett, R. C., Marshall, N. L., & Pleck, J. H., (1992). Adult son-parent relationships and their associations with sons' psychological distress. Journal of Family Issues, 13(4), 505-525. Accessible on: <http://dx.doi.org/10.1177/019251392013004007>.

Bauserman, R., (2002). *Child adjustment in joint-custody versus sole-custody arrangements: A meta-analytic review*. Journal of Family Psychology, 16(1), 91–102.

Báčová, P., (2017). Český statistický úřad. 20.4.2019, dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/ceske-zeny-berou-nizsi-mzdy>.

Behrman, R. E., & Sandham Quinn, L., (1994). *Children and Divorce: Overview and Analysis*. The Future of Children, 4(1), 4-14. Accessible on: https://www.jstor.org/stable/1602474?origin=crossref&seq=1#page_scan_tab_contents.

Bonkowski, S. E., (1989). *Lingering sadness: Young adults' response to parental divorce*. *Social Casework*, 70(4), 219-223. Accessible on: <https://psycnet.apa.org/record/1989-36267-001>.

Bracke, P., Christiaens, W., & Wauterickx, N., (2008). *The Pivotal role of Women in Informal care*. *Journal of Family Issues*, 10(29), 1348-1378
Accessible on: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0192513X08316115>.

Breivik, K., & Olweus, D., (2006). *Adolescent's Adjustment in Four Post-Divorce Family Structures: Single Mother, Stepfather, Joint Physical Custody and Single Father Families*. *Journal of Divorce & Remarriage*, 44(3/4), 99–124. Accessible on: http://dx.doi.org/10.1300/J087v44n03_07.

Brennan, K. A., & Shaver, P. R. (1998). *Attachment styles and personality disorders: Their connections to each other and to parental divorce, parental death, and perceptions of parental caregiving*. *Journal of Personality*, 66(5), 835-878. Accessible on: <http://dx.doi.org/10.1111/1467-6494.00034>.

Brines, J., & Joyner, K., (1999). *The Ties That Bind: Principles of Cohesion in Cohabitation and Marriage*. *American Sociological Review*, 64(3), 333-355. Accessible on: https://www.jstor.org/stable/2657490?seq=1#page_scan_tab_contents.

Bumbass, L., & Lu, H-H., (2000). *Trends in Cohabitation and Implications for Children's Family Contexts in the United States*. *Population Studies*, 54(1), 29-41.

Burns, A., & Dunlop, R., (1999). *How did you feel about it? Children's feelings about their parents' divorce at the time and three and ten years*

later. Journal of Divorce and Remarriage, 31 (3-4), 19-35. Accesible on: <https://psycnet.apa.org/record/2000-15158-002>.

Clarke-Stewart, A., & Bertramo, C., (2007). *Divorce: Causes and Consequences*. Yale University Press.

Černá, K., (2005). [Www.demografie.info](http://www.demografie.info). Cit. 20.4.2019, dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=65.

Davies, P. T., & Cummings, E. M., (1994). *Marital conflict and child adjustment. An emotional insecurity hypothesis*. Psychological Bulletin, 116(3), 387-411. Accesible on: <https://psycnet.apa.org/buy/1995-09065-001>.

Del Boca, D., (2002). *The Effect of child care on participation and fertility*. Journal of Population Economics, 15(3), 549-537.

Dewilde, C., & Uunk, W., (2008). *Remarriage as a Way to Overcome the Financial Consequences of Divorce—A Test of the Economic Need Hypothesis for European Women*. European Sociological Review, 24(3), 393–407. Accesible on: <https://www.jstor.org/stable/25209171>.

Dronkers, J., Kalmijn, M., & Wagner, M., (2006). *Causes and consequences of divorce: Cross-national and cohort differences, an introduction to this special issue*. European Sociological Review, 22(5), 479-481. Accesible on: <https://academic.oup.com/esr/article-abstract/22/5/479/2763450>

Dudová, R., & Hastrmanová, Š., (2007). *Otcové, matky a porozvodová péče o děti*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

East, L., Jackson, D., & O'Brien, L., (2006). *Father absence and adolescent development: a review of the literature*. Journal of Child Health Care, 10(4), 283-295. Accessible on: <https://doi.org/10.1177/1367493506067869>.

Fehlberg, B., Smyth, B., Maclean, M., & Roberts, C., (2011). *Legislating for Shared Time Parenting after Separation: A Research Review*. International Journal of Law, Policy & the Family, 25(3), 318–337.

Fučík, P., (2016). Genderové aspekty rozvodovosti: Co může studium rozvodu nabídnout teoreticky zaměřené sociologii rodiny?. Sociologický časopis, AV ČR, 54(4), 557-580. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/c3259b136a8866a4f57e81d74b001577d8e37d6c_16-4-05Fucik16.indd.pdf

Furstenberg, F.F., Kiernan, K.E., (2001). *Delayed parental divorce. How much do children benefit?* Journal of Marriage and Family, 63(2), 446–457. Accessible on: <https://psycnet.apa.org/record/2001-06562-012>.

Goode, W. J., (1993). *World changes in divorce patterns*. Yale University Press.

Gray, A., (2005). *The changing availability of grandparents as carers and its implications for childcare policy in the UK*. Journal of Social Policy, 34(4), 557-577. Accessible on: <https://doi.org/10.1017/S0047279405009153>.

Hao, L., & Xie, G., (2002). *The Complexity and Endogeneity of Family Structure in Explaining Children's Misbehavior*. Social Science Research, 31(1), 1–28.

Harland, P., et al., (2002). *Family factors and life events as risk factors for behavioral and emotional problems in children*. European Child and

Adolescent Psychiatry, 1 (4), 176-184. Accessible on: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00787-002-0277-z>.

Hasmanová-Marhánková, J., (2015). „Být dobrou babičkou“: normativní očekávání spojená s rolí babičky v současné české rodině. Sociologický časopis, 51(05), 737-760. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/cb2568c929e4d4c2004339fa5e5893669fac8b3c_15-5-04Hasmanova15.indd.pdf.

Hetherington, E. M., (2003). Intimate pathways. Changing patterns in close personal relationships across time. Family Relations 2003; 52: 318-331. Accessible on: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1741-3729.2003.00318.x>.

Huber, J., Spitze, G., (1980). *Considering Divorce: An Expansion of Becker's Theory of Marital Instability*. American Journal of Sociology, 86(1), 75–89.

Inglehart, R., (1997). *The silent revolution? Changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press.

Kalmijn, M., (2010). *Country Differences in the Effects of Divorce on Well-Being: The Role of Norms, Support, and Selectivity*. European Sociological Review, 26(4), 475-490. Accessible on: <https://academic.oup.com/esr/article-abstract/26/4/475/511006?redirectedFrom=fulltext>

Kalmijn, M., Uunk, W., (2007). *Regional value differences in Europe and the social consequences of divorce: A test of the stigmatization hypothesis*.

Social Science Research, 36(2), 447-468. Accessible on: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0049089X06000494>.

Kaptijn, R., Thomese, F., Tilburg, T. G., & Liefbroer, A. C., (2010). *How grandparents matter: Support for the cooperative breeding hypothesis in a contemporary Dutch population*. *Human Nature*, 21(4), 393-405. Accessible on: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12110-010-9098-9>.

King, V., (2003). *The Legacy of a Grandparent's Divorce: Consequences for Ties Between Grandparents and Grandchildren*. *Journal of Marriage and the Family*, 65(1), 170-183. Accessible on: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1741-3737.2003.00170.x>.

Kirby, J. B., (2002). *The influence of parental separation on smoking initiation in adolescents*. *Journal of Health and Social Behavior*; 43(1), 56-71. Accessible on: <https://psycnet.apa.org/record/2002-02768-004>.

Kitterød, R. H., & Lyngstad, J., (2012). *Untraditional caring arrangements among parents living apart: The case of Norway*. *Demographic Research*, 27(5), 121–152. Accessible on: <https://www.demographic-research.org/volumes/vol27/5/27-5.pdf>.

Klabouch, J., (1962). *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis.

Laughlin, L., Farrie, D., & Fagan, J., (2009). *Father involvement with children following marital and non-marital separations*. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice About Men As Fathers*, 7(3).

Liefbroer, A. C., & Dourleijn, E., (2006). *Unmarried Cohabitation and Union Stability: Testing the Role of Diffusion Using Data from 16 European Countries*. *Demography*, 43(2), 203–221. Accessible on: <https://link.springer.com/article/10.1353/dem.2006.0018>.

Lye, N. D., & Waldron, I. (1997). *Attitudes toward Cohabitation, Family, and Gender Roles: Relationships to Values and Political Ideology*. *Sociological Perspectives*, 40(2), 199-225.

Madera, A., (2010). *Civil and Religious Law Concerning Divorce: The Condition of Women and Their Empowerment*. *Journal of Law & Family Studies*, 12(2), 365–389.

Maříková, H., & Vohlídalová, M., (2012). *Rozpady kohabitací, rozvody manželství: jiné a/nebo stejné sociální fenomény?*. *Gender, rovné příležitosti*, 12(2), 3-15. Dostupné z: https://www.genderonline.cz/uploads/c7021d6bbacbbd16b8636d881d0f4d215611f37d_rozpady-kohabitaci-rozvody-manzelstvi.pdf.

Maříková, H., (2009). *Pečující otcové: Příběhy plné odlišnosti*. *Sociologický časopis*, 45(1), 80-113. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/34c1e87455937f459a4ce65ff6b34168ffb0a16_514_MarikovaSC2009-1.pdf.

McLanahan, S. S., (1999). Father absence and the welfare of children. In E. M. Hetherington (Ed.), *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective* (pp. 117-145). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers. Accessible on: <https://psycnet.apa.org/record/1999-02129-006>.

McLeod, J. D., (1991). *Childhood parental loss and adult depression*. *Journal of Health and Social Behavior*, 32(3), 205-220. Accessible on: <https://psycnet.apa.org/record/1992-23639-001>.

Melli, M. S., & Brown, P. R., (2008). Exploring a new family form—The shared time family. *International journal of Law, Policy and the Family*, 22(2), 231–269.

Možný, I., & Rabušic, L., (1992). *Unmarried Cohabitation in Czechoslovakia*. *Czechoslovak Sociological Review*, 28, 107–117. Accessible on: https://www.jstor.org/stable/41133198?seq=1#page_scan_tab_contents.

Mynarska, M., Baranowka-Rataj, A., & Matysiak, A., (2014). *Free to stay, free to leave: Insights from Poland into the meaning of cohabitation*. *Demographic Research*, 31(36), 1107-1136. Accessible on: <https://www.demographic-research.org/volumes/vol31/36/31-36.pdf>.

Nazio, T., Saraceno, Ch., (2010). *The impact of cohabitation without marriage on international contacts. A test of diffusion theory*. Discussion Papers, Research Professorship Demographic Development, Social Change, and Social Capital, Berlin Social Science Center. Accessible on: <https://www.carloalberto.org/wp-content/uploads/2018/11/no.189.pdf>.

Pavlát, J., (2011). *Dlouhodobé Následky rozvodu pro děti*. *Čes a slov Psychiatr*, 107(5), 297-300. Dostupné z: <http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=739>.

Regt, S. de, Mortelmans, D., & Marynissen, T., (2013). *Financial Consequences of Relationship Dissolution: A Longitudinal Comparison of Formerly Married and Unmarried Cohabiting Men and Women*. *Sociology*, 47(1), 90–108.

Rosina, A., & Fraboni, R., (2004). *Is Marriage losing its Centrality in Italy?*. *Demographic Research*, 11(6), 149-172. Accessible on: <https://www.demographic-research.org/volumes/vol11/6/11-6.pdf>.

Seltzer, J. A., (2000). *Families formed outside of marriage*. Journal of Marriage and the Family, 62(4), 1247-1268. Accessible on: <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01247.x>.

Simons, R. L., Johnson, C., & Lorenz, F. O. (1996). Family structure differences in stress and behavioral predispositions. In R. L. Simons, *Understanding families, Vol. 5. Understanding differences between divorced and intact families: Stress, interaction, and child outcome* (pp. 45-64). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.

Singer, A. (2008). *Active Parenting of Solomon's Justice-Alternating Residence in Sweden for Children with Separated Parents*. Utrecht L. Rev., 4, 35. Accessible on: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/abstract/10.18352/ulr.64/>.

Skew, A., Evans, A., & Gray, E., (2009). *Factors affecting repartnering in Australia and the UK*. Journal of Comparative Family Studies, 40, 563–585.

Sobotka, T., & Toulemon, L., (2008). *Overview Chapter 4: Changing family and partnership behaviour: Common trends and persistent diversity across Europe*. Demographic research, 29(6), 85-138.

South, S. J., & Spitze, G., (1994). *Housework in Marital and Nonmarital Households*. American Sociological Review, 59(3), 327–347. Accessible on: https://www.jstor.org/stable/pdf/2095937.pdf?seq=1#page_scan_tab_contents.

Stewart, S. D., Manning, W. D., & Smock, P. J., (2003). *Union Formation among Men in the U.S.: Does Having Prior Children Matter?*. Journal of

Marriage and Family, 65(1), 90–104. Accessible on: https://www.jstor.org/stable/3600052?seq=1#page_scan_tab_contents.

Sun, Y., Li, Y., (2002). *Marital disruption, parental investment, and children's academic achievement. A prospective analysis*. Journal of Family Issues, 22, 27-62.

Šmíd, O., & Šínová, R., et. al., (2013). *Rozvod manželství*. Praha: Leges

Tucker, J. S., Friedman, H. S., Schwartz, J.E., & et al., (1997). *Parental divorce. Effects on individual behavior and longevity*. Journal of Personality and Social Psychology, 73(2), 381-391. Accessible on: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9248055>.

Vanassche, S., Sodermans, A. K., Matthijs, K., & Swicegood, G., (2013). *Commuting between two parental households: The association between joint physical custody and adolescent wellbeing following divorce*. Journal of Family Studies, 19(2), 139–158.

Vohlídalová, M., (2008). *Rozvod z té lepší stránky*. Gender - rovné příležitosti – výzkum, 9(1), 65-67. Dostupné z: https://www.genderonline.cz/uploads/7d2c09c32bea26a7d76b62c3c1b5f3e6551caec3_rozvod-z-te-lepsi-stranky.pdf.

Wallerstein J. S., & Blakeslee, S., (1996). *Second chances. Men, women and children decade after divorce*. New York: Mariner.

Wallerstein J. S., & Lewis, J., (1998). The long-term impact of divorce on children. A first report from a 25-year study. Family and Conciliation Courts Review, 36, 363-383.

Wolfinger, N. H., (1999). *Trends in the intergenerational transmission of divorce*. Demography, 36(3), 415-420. Accessible on: <https://link.springer.com/article/10.2307/2648064>.

Wolchik, S. A., Sandier, I. N., & Millsap, R. E., et al., (2002). *Six-year follow-up of preventive interventions for children of divorce. A randomized controlled trial*. Journal of the American Medical Association, 288, 1874-1881. Accessible on: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12377086>.

Wu, Z., (1995). *The Stability of Cohabitation Relationship: The Role of Children*. Journal of Marriage and Family, 57(1), 231–236.

Žilinčíková, Z., & Kreidl, M., (2018). *Grandparenting after divorce: Variations across countries*. Advances in Life Course Research, 38, 61-71. Accessible on: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1040260818301126?via%3Dihub>.

Žilinčíková, Z., (2018). *Cohabitation breakup: mapping of the phenomenon and its consequences across European countries* (Disertační práce). Brno: Masarykova Univerzita.

Resumé

My bachelor thesis deals with the topic impacts of divorce and dissolution of cohabitation on members of disintegrated family. I mainly concentrate on divorce. I formed my bachelor thesis as a review study. As a method I choosed to study literature concerning this topic. I searched for relevant literature mainly via Jstor, Academia, Researchgate and Google Scholar, using key words such as divorce, dissolution of cohabitation, cohabitation, divorce consequences, children and divorce, etc.

Within the effects for adults I concentrate on the fields of well-being, future relationships and marriages, relationships with children and economic consequences.

The divorce has demonstrable economic consequences for adults. Generally both partners suffer from a financial loss which is worse for women. If there is an under-age child involved in the divorce, the negative economic impact is even bigger. Mainly it applies to the custodial parent who is in most cases woman. With being a custodial parent after divorce is also connected downward mobility and a reduction of socio-economic status.

Depending on the post-divorce arrangements are affected also relationships with children. As the child in most cases lives after divorce with mother, the father-child relationship is usually disrupted. The father than suffers from not seeing his child and loosing or at least weakening the bond with the child. The mother-child relationship usually changes as well, but in this case it is more common to become stronger.

The time of divorce can be very challenging for the partners. They both suffer from an emotional loss. Their well-being is also affected by

external factors such as religiosity of an individual and society, the type of society and stigma. In societies with high divorce rates usually is a lower level of stigma connected to divorced individuals. This is however not true in high religious societies where the stigma persists. But this applies only to strongly religious individuals. In familialistic societies such as Southern European countries also persist a stigma connected to divorced individuals due to high value of marriage. But common high level of support provided by his/her family decreases the negative effect of divorce on well-being of the divorced individual. In individualistic societies we do not find such stigma, but the divorced individual can suffer from the lack of family support.

After divorce the individuals enters new relationships with more concrete image of the partner. They are more aware of what they expect and what they will not tolerate anymore. They learned their lesson from unsuccessful marriage and changed their values and attitudes. Women usually become more assertive and men are more tilted to share household responsibilities in more extent. Men enter new relationships and marriages more often than women. However, if the divorced woman is young there is high probability that she will marry again.

As the cohabitation is concerned as a less stable form of partnership, the effects of its dissolution can, based on that, also differ. Due to more frequent dissolutions of cohabitations the partners enter new relationships more often compared with divorce. They also do it in a shorter time. The fact, that cohabitations ends more often does not have to be considered as negative. We can look on it as a responsible way of choosing the right partner (to live long-term with or to enter a marriage for example). Due to this we can also expect a less negative effect on individual's well-being.

The after-dissolution custody can be problematic due to a missing institutional background of cohabitation. The child usually stays with a mother, so the father suffers from the lack of contact with the child. Compared to the divorce they are in quite similar level of contact despite the fact they are in a worse legal position.

In the case of children I concentrated on the effect on their well-being, romantic partnerships, education and work life and relationships with parents and family. The dissolution of a child's family is a very difficult period of his/her life. The effect on the well-being is often quite strongly negative. They suffer from anxiety, depressions, anger, guilt and pity which can last until adulthood. They have problems with their behavior which are projected into the lower level of their study results. They often also have lower study aspirations. Connected with that they also have problems on the work field. Children from divorced families have also a higher risk of their own divorce. They leave their homes and start their own families earlier.

Children after their parent's cohabitation dissolution can suffer from quite similar consequences as the children from divorced families. I assume so because from the children's point of view in both cases they experience the disruption of their family.

In conclusion I would like to point out the lack of studies dealing with the topic consequences of cohabitation dissolution on adults and especially on children.